

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет менеджменту та права

Спеціальність 073 «Менеджмент»

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри аграрного менеджменту
д.е.н., професор _____ Мазур А. Г.
«28» серпня 2017 р.

**УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНО-
ТЕХНІЧНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ПІДПРИЄМСТВА
(за матеріалами СВК «Прогрес»)**

Студент випускник

КИРПИЧОВ В.А.
(підпис, ПІБ)

Керівник дипломної роботи,
к.е.н., доцент

КОЛЕСНИК Т.В.
(підпис, ПІБ)

Вінниця 2017 р.

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний аграрний університет
Факультет менеджменту та права

Спеціальність 073 «Менеджмент»

Кафедра аграрного менеджменту

«Затверджую»
Завідувач кафедри
аграрного менеджменту
д.е.н., професор _____ Мазур А.Г.
«16» червня 2017 р.

ЗАВДАННЯ
на дипломну роботу
Кирпичову Віталію Анатолійовичу

(ПІБ)

Тема роботи: «Удосконалення управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства» (за матеріалами СВК «Прогрес»)

Затверджена наказом ректора від «16» червня 2017 р. № 208 з
Термін здачі студентом завершеної роботи на кафедрі до 28.08.2017 р.

Вихідні дані до роботи: фінансова та статистична звітність СВК «Прогрес»: форма 1 «Баланс», форма 2 – «Фінансові результати», форма №5 – «Примітки до річної звітності», форма №3-ПВ – «Звіт з праці», форма 50 с.-г. «Основні економічні показники роботи сільськогосподарського підприємства» тощо.

Перелік питань, що розробляються в роботі: Розділ 1. Науково-теоретичні аспекти управління матеріально-технічним забезпеченням аграрних підприємств України; Розділ 2. Аналіз складу та ефективності управління матеріально-технічними ресурсами в СВК «Прогрес»; Розділ 3. Напрями удосконалення системи управління матеріально-технічним забезпеченням в аграрних підприємствах

Перелік ілюстративного матеріалу (таблиці, схеми, графіки та ін.): таблиці - 19 , рисунки – 7, додатки

Календарний графік роботи

Етапи виконання роботи	Дата виконання етапу	Відмітка про виконання
Розділ 1. Науково-теоретичні аспекти управління матеріально-технічним забезпеченням аграрних підприємств України	16.06.17 р.- 05.07.17 р.	
Розділ 2. Аналіз складу та ефективності управління матеріально - технічними ресурсами В СВК «Прогрес»	06.07.17 р.- 31.07.17 р.	
Розділ 3. Напрями удосконалення системи управління матеріально-технічним забезпеченням в аграрних підприємствах	01.08.17 р.- 19.08.17 р.	
Висновки, список використаних джерел, додатки	22.08.17 р.- 23.08.17 р.	

Керівник дипломної роботи _____ Колесник Т.В.
(підпис, ПІБ)

Завдання до виконання прийняв _____ Кирпичов В.А.
(підпис, ПІБ)

Дата отримання «16» червня 2017 р.

АНОТАЦІЯ

Дипломна робота на тему: «Удосконалення управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства».

Об'єкт дослідження є – сільськогосподарський виробничий кооператив «Прогрес» с. Студена Піщанського району Вінницької області.

Мета роботи – дослідження й аналіз сучасного стану, забезпеченості ефективності використання та управління матеріально-технічними ресурсами в аграрному секторі економіки, необхідність нормування матеріальних ресурсів та ефективності використання матеріально-технічних засобів, удосконалення системи управління матеріально-технічним забезпеченням, як основного фактора, що впливає на підвищення ефективності використання матеріалів та передумови економії матеріально-технічних ресурсів підприємства.

Методичною основою дослідження є базові положення економічної теорії, наукові розробки вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем необхідності нормування оборотних засобів та зменшення дебіторської заборгованості в сільськогосподарському виробництві, законодавчі та нормативно-правові акти країни, а також фінансова та статистична звітність СВК «Прогрес» с. Студена за період з 2014 по 2016 роки.

Ключові слова: матеріальні ресурси, матеріально-технічне забезпечення, нормування, матеріально-технічна служба, структура матеріально-технічних ресурсів, виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція, дебіторська заборгованість, оборотний капітал, ефективність використання матеріальних ресурсів, управління матеріально-технічної базою, нормування.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	7
1.1. Сутність та роль матеріальних ресурсів в сільському господарстві.	7
1.2. Особливості матеріально-технічного забезпечення в господарській діяльності.	15
1.3. Методика дослідження матеріально-технічного забезпечення підприємства.	25
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИМИ РЕСУРСАМИ В СВК «ПРОГРЕС»	34
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства	34
2.2. Склад, структура та забезпеченість матеріально- технічними ресурсами	47
2.3. Аналіз ефективності управління матеріально- технічними ресурсами підприємства в СВК «Прогрес»	58
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	68
3.1. Шляхи удосконалення матеріального забезпечення підприємства	68
3.2. Планування та нормування матеріально-технічних ресурсів підприємства	79
3.3. Планування економії матеріально-технічних ресурсів	86
3.4. Оптимізація управління матеріально-технічним забезпеченням в СВК «Прогрес»	90
ВИСНОВКИ	102
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	107
ДОДАТКИ	110

ВСТУП

Одним із найважливіших чинників підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є його забезпеченість матеріально-технічними ресурсами та основними фондами в необхідній кількості та структурі та більш повне їх використання. Ринкові відносини передбачають конкурентну боротьбу між різними товаровиробниками, перемогти в якій зможуть ті з них, хто найбільш ефективно використовує всі види наявних ресурсів. Трансформація виробничих відносин, зміна організаційно-правових форм і характеру взаємозв'язків господарюючих суб'єктів в економічній системі є головними детермінантами процесу відтворення основних засобів, як базової ланки матеріально-технічного забезпечення підприємств АПК.

Питання матеріально-технічного забезпечення підприємств АПК знайшли належне відображення у наукових працях багатьох вчених Березюка С.В., Бондаренка В.М., Бурлаки Н.І., Вітвіцького В.В., Гевка Р.Б., Іванишина В.В., Калетніка Г.М., Колесник Т.В., Мазура А.Г., Мармуль Л.О., Мосіюка П.О., Новікова Ю.М., Підлісецького Г.М., Пронько Л.М., Питулька В.О., Саблука П.Т., Ситника В.П., Тихонова О.В., Топіхи І.Н., Трегобчука В.М., Черевка Г.В., Чорнопищук Т.І. та багатьох інших.

Аналіз наукових праць свідчить, що на сьогодні об'єктами дослідження обираються лише окремі компоненти забезпечувальної підсистеми менеджменту, тоді як недостатньо вивченими залишаються питання управління та організації нових і ефективних каналів товаропровідної мережі при закупівлях матеріальних ресурсів. Сучасне виробництво характеризується залежністю кожного господарюючого суб'єкта від сукупних зовнішніх факторів, що визначають його діяльність [35, с.124].

Наслідком посилення впливу цих факторів на кінцевий результат роботи підприємств є зростання ролі елементів, що забезпечують поєднання

та синхронізацію виробництва і споживання, створюють можливості ефективного функціонування кожної окремої господарюючої ланки та виробничого комплексу загалом.

Одним з таких елементів є матеріально-технічне забезпечення, наявність яких на сьогодні є необхідною умовою організації виробничої системи, чинником визначення технічної та економічної життєздатності, розмірів будь-якого підприємства [1,с.48]. Раціональна організація матеріально-технічного забезпечення (МТЗ) визначає рівень використання засобів виробництва, зростання продуктивності праці, зменшення собівартості продукції, підвищення прибутку та рентабельності [2, с. 322].

Управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства передбачає виконання всіх функцій, притаманних управлінню як виду діяльності: – постановка завдання – включає накопичення інформації про стан матеріальних ресурсів підприємства, оцінку матеріаломісткості виробництва та його матеріальної потреби, проведення моніторингу наявних ресурсів та сировинного ринку потенціальних ресурсів, планування потреби у ресурсах; – реалізація поставленого завдання – формування остаточного рішення про розвиток сировинної бази підприємства, організацію постачання ресурсів, управління запасами матеріально-технічних ресурсів; – контроль за ефективністю формування та використання матеріально-технічних ресурсів в усіх ланках виробничої системи [3, с.24].

Метою даної дипломної роботи є розгляд теоретичних, методичних та практичних питань щодо управління матеріально-технічними забезпеченням підприємства.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні і прикладні проблеми управління матеріально-технічним забезпеченням на підприємстві.

Об'єктом дослідження є матеріально-технічні ресурси СВК «Прогрес» с. Студена Піщанського району.

Теоретичною методологічною основою дипломної роботи являються основні положення і висновки, сформульовані в наукових фундаментальних працях вітчизняних і закордонних вчених-економістів.

Інформаційною базою дипломної роботи стали нормативно-правові акти з питань раціонального та екологічно безпечного використання земельних ресурсів: офіційні дані Державного комітету статистики України, звітні дані та аналітичні огляди органів державного і регіонального управління; монографічні дослідження та наукові публікації вітчизняних та закордонних вчених щодо вирішення проблеми матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств в аграрному секторі економік. У ході дослідження використовувалися загальнонаукові методи, методи порівнянь, угруповань, спостереження, обстеження, комплексної оцінки, аналітичні процедури й ін.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

1.1. Сутність та роль матеріальних ресурсів в сільському господарстві

Основні підходи до розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства показують, що протягом багатьох років ця проблема відноситься до числа найбільш актуальних. Вирішення цієї проблеми багато в чому залежить від наповнюваності структурних елементів матеріально – технічного забезпечення та умов її функціонування і відтворення, сприйнятливості до різного роду інновацій, високої адаптивності до мінливого зовнішнього середовища.

Необхідно розглянути ряд теоретичних положень, пов'язаних, зокрема, з визначенням сутності та економічного змісту досліджуваної категорії. При цьому формування, використання і розвиток матеріально – технічного забезпечення на інноваційній основі в значній мірі залежить від вирішення поставлених проблем в тісній ув'язці з оцінкою стану і визначенням перспективних напрямків її розвитку, що представляють в сукупності цілісну систему дослідження.

В економічній теорії матеріальне виробництво характеризується двома основними сторонами: продуктивними силами і виробничими відносинами.

Сучасний етап розвитку продуктивних сил ініціює необхідність якісних їх перетворень в рамках формованої інноваційної моделі розвитку країни.

Цей процес адекватно знаходить своє відображення у формуванні та використанні матеріально-технічної бази, яка є одним з елементів і являє собою найважливішу частину продуктивних сил, як сукупності засобів виробництва і предметів праці та пов'язаних з ними виробничих відносин.

Як відомо, засоби виробництва – це сукупність засобів і предметів

праці, використовуваних в процесі виробництва. До засобів праці відносять знаряддя виробництва (машини, обладнання, виробничі будівлі та споруди, транспортні засоби та засоби зв'язку). Загальним засобом праці є земля. Предмети праці – все те, що піддається обробці, на що спрямована трудова діяльність людини. За допомогою засобів праці працівники впливають на предмети праці. Цей підхід дозволяє розкрити економічний зміст матеріально-технічної бази (рис. 1.1).

Матеріально-технічна база як поняття не є в аграрній економічній науці новим, матеріально – технічне забезпечення відноситься до числа базових, системоутворюючих елементів сільського господарства, без яких не можуть плідно вирішуватися питання його розвитку.

Важлива умова організації матеріально – технічного забезпечення в умовах ринку - раціональне використання матеріально-технічних ресурсів, які відрізняється багатоаспектністю і складністю натурально-вартісного складу.

Поява терміна «матеріально-технічна база» хронологічно пов'язане з епохою індустріалізації господарства, ряд найважливіших положень формування і розвитку МТЗ розкриті в роботах вчених, які висвітлювали народногосподарський комплекс країни в постсоціалістичних період його функціонування, одним з безперечних досягнень сучасної науки є розробка питання про сутність, склад і розвитку МТЗ в різних галузях, в тому числі і сільському господарстві. У той же час важливість і специфічність формування і використання матеріально – технічного забезпечення в сільськогосподарському виробництві вимагають подальших наукових пошуків.

Залишається багато невирішених проблем в розкритті сутності, особливостей та оцінки розвитку матеріально – технічного забезпечення в аграрній сфері економіки в області інноваційного її розвитку.

У Сільськогосподарському енциклопедичному словнику [19] наводиться визначення сутності розвитку матеріально-технічної бази АПК, в

якому робиться акцент на його індустріалізацію, або перетворення в комплексно механізоване та автоматизоване, високорозвинене і високопродуктивне, стійко функціонує виробництво.

Саме в МТЗ відбивається комплексна оцінка властивостей землі як знаряддя і предмета праці, це визначається взаємозв'язком і взаємозумовленість природних властивостей землі і матеріально-технічних ресурсів. Відомо, наприклад, що ґрунтову родючість формується під впливом не тільки клімату, рельєфу місцевості, характеру зволоження, але і залежить від внесення добрив, застосування інтенсивних технологій, в ув'язці з природним ландшафтом.

Матеріально-технічна база сільськогосподарського виробництва включає землю, основний і оборотний капітал. Оцінюють матеріально - технічну базу сільськогосподарського виробництва за сукупністю ресурсів: земельних (сільськогосподарські угіддя, їх якість) і матеріально-технічних (наявність і рух основних виробничих фондів і матеріальних оборотних коштів в натуральному і вартісному вираженні).

Формування МТЗ сільського господарства розглядається також як природно-еволюційний процес, і як процес інноваційного розвитку, спрямований на підвищення стійкості економічного зростання за рахунок розширеного відтворення всіх видів ресурсів і якісного їх перетворення, в основі яких лежать масштабні зміни виробничо-економічної структури господарюючих суб'єктів і способів її інноваційного оновлення.

Поелементна структура матеріально – технічного забезпечення в сільському господарстві включає в себе: земельні ресурси і їх якісні характеристики, рельєф, ґрунтові умови, розміри; основні засоби – активні та пасивні, виробничі і невиробничі; матеріальні оборотні кошти і елементи; інформаційні ресурси та інноваційний потенціал МТЗ, під яким розуміють міру її здатності виконувати завдання, що забезпечують досягнення поставленої мети, тобто ступінь готовності до реалізації перетворень і впровадження новацій по всьому спектру складових

елементів.

Розбіжності відзначаються з питання включення земельних ресурсів до складу матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва. Однак переважаюча думкою про те, що земля, будучи головним засобом виробництва в сільському господарстві, виступає системоутворюючим елементом в складі МТЗ. Складовою частиною матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва є матеріально-технічні ресурси і земельні угіддя, що розрізняються за родючістю [13].

Отже, виникає необхідність диференціації витрат на виробництво одиниці продукції, оскільки для отримання однакової врожайності на ґрунтах різного родючості потрібна різна оснащеність виробничими фондами. В матеріально – технічному забезпеченні основний ресурс визначає саме земля як поєднання властивостей землі і природних умов, що розвивається під впливом людини і визначає характер раціонального відтворення матеріально-технічної бази.

Поняття МТЗ сільськогосподарського виробництва необхідно вивчати в діалектичній єдності її форми і змісту на основі системно-відтворювального підходу.

У найзагальнішому вигляді матеріально – технічне забезпечення в ринковій системі може бути представлена як сукупність зв'язків між виробниками, постачальниками і споживачами матеріально-технічних ресурсів за законами попиту та пропозиції на товари. Ринковий механізм грає контролюючу, інтегруючу і координуючу роль у функціонуванні МТЗ, що забезпечує досягнення відповідності її структури потребам споживачів матеріально-технічних ресурсів.

У процесі функціонування матеріально-технічної бази при дотриманні принципів формування і ефективності використання матеріально-технічних ресурсів проявляється дія об'єктивних законів, яким відповідають певні закономірності та властиві розвитку [18]. Закони, закономірності та принципи організації сільськогосподарського виробництва

повинні враховуватися при розвитку матеріально – технічного забезпечення та в ході виконання дипломної роботи було узагальнено окремі економічні закономірності і певні принципи формування і використання МТЗ (рис. 1.2).

Матеріально-технічна база формується як сукупність окремих елементів, що знаходяться в економічних відносинах і зв'язках між собою і утворюють певну єдність і цілісність.

Матеріально-технічна база сільськогосподарського виробництва має свої специфічні особливості формування і розвитку, як виробничо - економічний об'єкт, вона організаційно і технологічно взаємодіє з усіма підсистемами АПК, які здійснюють зберігання, переробку, транспортування і реалізацію сільськогосподарської продукції.

Висока залежність даної категорії від промисловості, електроенергетики, будівництва, транспорту і логістики, з огляду на складний характер такого феномена як матеріально – технічне забезпечення, необхідно виявити ключові підсистеми її формування і використання та визначити позиції по виділенім підсистем МТБ. Формування ресурсів передбачає нормативне наповнення матеріально-технічних засобів відповідно до потреб сільськогосподарських споживачів.

Структурна побудова МТБ підпорядкована раціональній організації її виробничих процесів, за допомогою яких відбувається циклічна трансформація всіх видів матеріально-технічних ресурсів, необхідних для забезпечення аграрного виробництва, тому МТЗ вимагає обов'язкового чисельного обґрунтування потреби в ресурсах, їх запасах і споживанні в розрізі видів, що базуються на реалізації нормативних підходів і розробці організаційно-економічних заходів ефективного використання матеріально-технічної бази господарств.

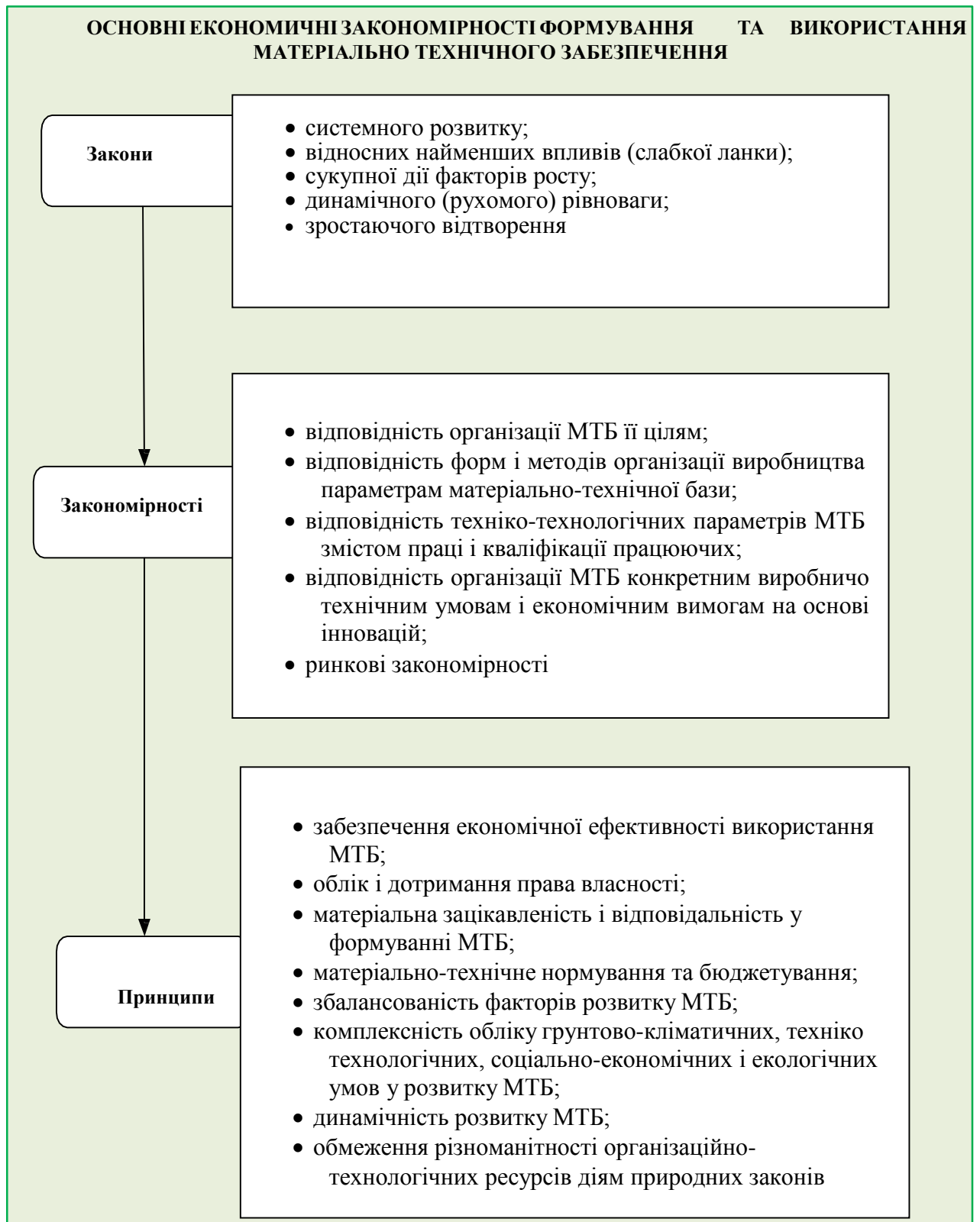

Рис. 1.2. Основні економічні закономірності формування і використання матеріально-технічного забезпечення

Матеріально-технічна база сільського господарства в значній мірі піддається природно-кліматичним впливам, саме вона відрізняється розміщенням і спеціалізацією виробництва за територіальною і агрокліматичною ознакою, внаслідок чого спостерігається різноманітність обсягів і структури матеріально-технічних ресурсів, кількісний розкид питомих виробничих витрат, використання різних систем машин, агрегатів та інших елементів сільськогосподарського виробництва.

Властивості фондомісткості, капіталомісткості, енергоємності властиві матеріально-технічній базі галузей рослинництва і тваринництва, крім того, в сільському господарстві суттєво різняться фактори науково-технічного прогресу за рівнем їх впливу на матеріально-технічне забезпечення і ресурсомісткість виробленої продукції. Високий рівень фондомісткості матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва пов'язаний певною мірою з сезонністю функціонування її елементів.

Розбіжність робочого періоду з часом виробництва тягне за собою використання сільськогосподарських машин на рік протягом всього лише декількох днів, це вимагає додаткових витрат, пов'язаних із зберіганням машин, формуванням запасів насіння, кормів і т. п, тому значні інвестиції, що визначають високу ступінь капіталоемності матеріально-технічної бази, обумовлені тим, що виробництво продукції на великих територіях вимагає дорогих мобільних технічних засобів і механізмів, а також створення відповідної транспортної та дорожньої інфраструктури. Найважливішою специфічною особливістю матеріально - технічної бази сільського господарства є обов'язкове включення до складу її елементів земельних угідь і живих організмів (худоба, птиця, рослини). Земля, будучи системоутворюючим фактором, виступає при цьому активним засобом сільськогосподарського виробництва, його найважливішим речовим фактором, необхідним матеріальним умовою процесу праці. Земля має двоїсту природу, оскільки може бути по праву віднесена як до

природних ресурсів, так і до основних виробничих фондів сільського господарства, що є визначальною частиною ресурсів матеріально - технічної бази. Відтворення матеріально - технічної бази передбачає її відновлення і розширення на новій науково- технічній основі з прийняттям інноваційних продуктів і технологій, що повинно відповідати потребам сучасних сільськогосподарських товаровиробників. В інноваційній економіці підвищується роль матеріально-технічної бази в забезпеченні економічного зростання аграрної економіки, яка полягає в її участі в збільшенні валового національного продукту і національного доходу, нарощуванні обсягів продукції, що випускається сільгосптоваровиробниками продукції, підвищення рівня доданої вартості при використанні МТБ в сільському господарстві.

Завданням першорядної важливості є економічне обґрунтування способів поліпшення стану сільськогосподарської техніки та модернізації технологій, тому що, від рівня розвитку технічних систем і механізмів, що застосовуються інновацій залежать обсяги продукції, що випускається, її якість, конкурентоспроможність та, в кінцевому рахунку, продовольча незалежність держави. Найважливішим результатом ефективного використання матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва є збільшення обсягів виробництва та здешевлення вартості продукції, що випускається за рахунок модернізації, технічного переозброєння та реконструкції діючих виробничих об'єктів, реінжинірингу технологічних процесів, застосування комплексної механізації, широкого впровадження індустріальних методів виробництва продукції, спеціалізації і концентрації виробництва

1.2. Особливості матеріально-технічного забезпечення в господарській діяльності.

Одним із найважливіших чинників підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є його забезпеченість матеріально-технічними ресурсами та основними фондами в необхідній кількості та структурі й більш повне їх використання, тому що, без цього неможливе досягнення високого рівня продуктивності праці, виробництво продукції з низькою собівартістю.

Упродовж останніх років матеріально-технічна база агропромислового комплексу зазнала значної руйнації, у зв'язку з тим, що більшість сільськогосподарської техніки відпрацювала свій амортизаційний строк, кошти, передбачені для придбання нової, товаровиробники витрачають фактично на її ремонт і технічне обслуговування, а недостатня забезпеченість комплексу матеріально-технічними засобами (тракторами, комбайнами, автомобілями та ін.) безпосередньо пов'язана з відсутністю надійної правової бази. Ця проблема набуває ще більшої актуальності в умовах формування ринкових відносин у сільському господарстві.

Тому одним із пріоритетів національної аграрної політики слід вважати технічне оновлення й матеріальне забезпечення сільського господарства у складі його підприємств та особистих селянських господарств, адже матеріально-технічне забезпечення аграрного сектора України в сучасних умовах досягло тієї критичної межі, коли, навіть за умови існуючої динаміки та застосуванні кардинальних заходів стосовно її покращення, уже в найближчий час йтиметься про порушення технологічних процесів у тваринництві й рослинництві та суттєву екстенсивність виробництва в сільському господарстві взагалі.

Одним із провідних елементів організації виробництва в сільськогосподарських підприємствах є матеріально-технічне їх забезпечення.

Техніко-технологічне переозброєння кожного підприємства і сільського господарства в цілому є основним напрямком підвищення ефективності використання трудових, земельних ресурсів, комплексної механізації та автоматизації технологічних процесів, інтенсифікації виробництва і на цій основі підвищення урожайності сільськогосподарських культур, продуктивності тварин, обсягів та якості продукції, рентабельності та прибутковості виробництва [4, с. 240].

Головний елемент матеріально-технічної бази виробництва – основні виробничі фонди в натурально-речовій (будівлі, виробничі споруди, обладнання, машини, транспортні засоби, залізничі, інструмент та ін.; у сільському господарстві – багаторічні насадження, робоча, продуктивна худоба) і вартісній формах (рис. 1).

Основний капітал (основні фонди) як важливий складовий елемент продуктивних сил функціонує в процесі виробництва в певній матеріально - речовій формі, яка і є матеріально-технічною базою [3; 12].

Перша група – це засоби праці, що безпосередньо самі виробляють продукцію і тому найактивніше впливають на процес виробництва [3, с. 281]. До них відносять продуктивну худобу і багаторічні культурні насадження в плодоносному віці.

Друга група – засоби праці, що сприяють підвищенню продуктивності праці. За їх допомогою здійснюється комплексна механізація та автоматизація виробництва і як наслідок – знижується трудомісткість продукції, відбувається умовне вивільнення працівників. До них відносять: робочі і силові машини, транспортні засоби, комбайновий парк, автоматичні лінії, засоби механізації тваринницьких приміщень, різні прилади й устаткування тощо [12, с. 99-100]. Більшість цих матеріально-речових елементів їх відтворюється за межами аграрного сектора, а тому ступінь їх впливу визначається темпами розвитку науково-технічного прогресу в галузях промисловості.

Третя група – засоби, що створюють сприятливі умови для

нормального виробничого процесу [3, с. 82]. Це – тваринницькі приміщення, складські приміщення, споруди, літні табори для утримання худоби тощо.

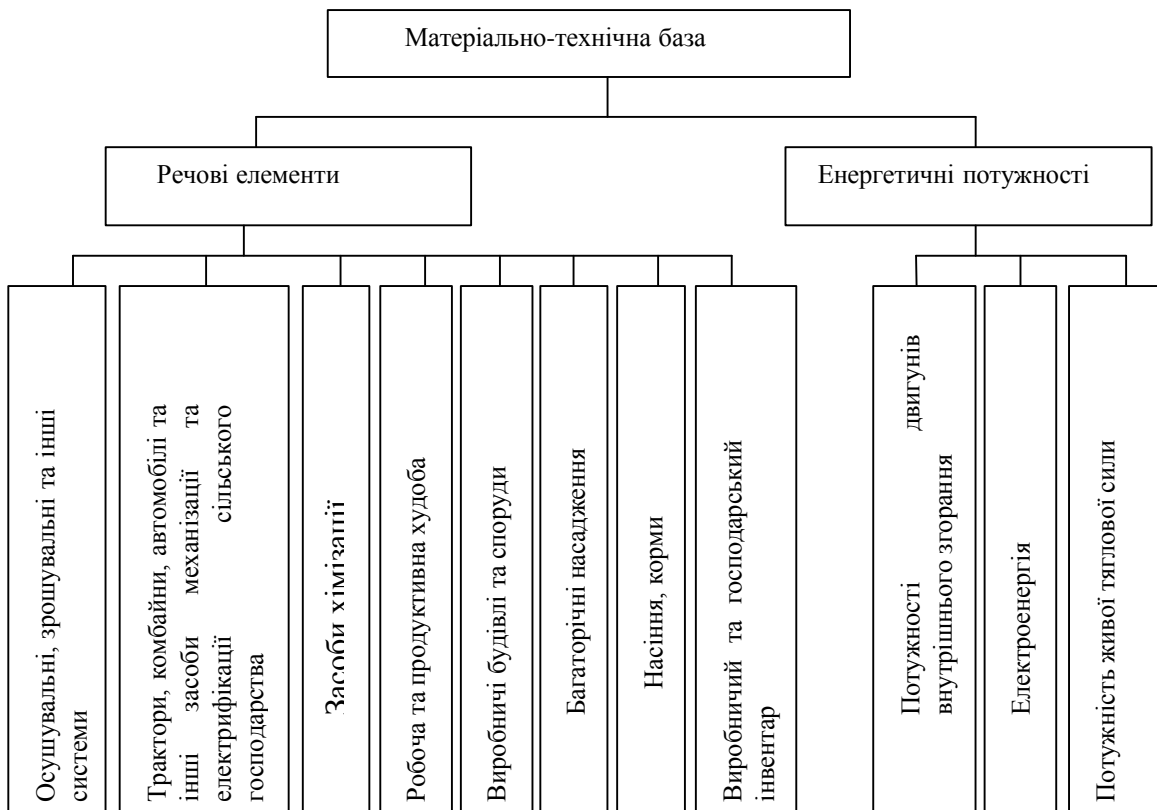

Рис. 1. 4. Складові матеріально-технічної бази

Загалом система матеріально-технічного забезпечення – це сукупність підприємств-виробників матеріально-технічних ресурсів, торгово - посередницьких організацій, сервісних підрозділів, формувань з машино - використання та державних органів, що регулюють відносини у сфері техніко - технологічного забезпечення (тобто сільськогосподарські і переробні підприємства різних форм власності) [8, с. 5].

Отже, це система відносини між учасниками матеріально-технічного забезпечення, які забезпечують формування і використання матеріально-технічних засобів суб'єктами сфери агропромислового комплексу (рис. 2).

Рис. 1.5 Система відносин між учасниками матеріально-технічного забезпечення

Діяльність цієї системи має бути спрямована на відтворення і розвиток матеріально-технічної бази, комплексну механізацію і автоматизацію технологічних процесів, відновлення і збереження родючості ґрунту в сільському господарстві на основі вітчизняного машинобудування та виробництва матеріальних ресурсів.

Система матеріально-технічного забезпечення діє за схемами [6, с. 9]:

- «завод – аграрне підприємство»
- «завод – постачальник (дилер) – аграрне підприємство»;
- завод – агротехнічна сервісна структура – аграрне підприємство».

Матеріально-технічного забезпечення безпосередньо впливає на промисловість з метою поліпшення використання матеріальних ресурсів, впровадження у сільськогосподарське виробництво прогресивних матеріалів та ефективних технологічних рішень.

Економічне значення матеріально-технічного забезпечення підприємства полягає в тому [8, с. 6], щоб забезпечити:

1. Безперервне забезпечення підприємства необхідними матеріально-технічними засобами;
2. Оптимізацію господарських зв'язків між споживачем та

постачальником;

3. Створення економічно обґрунтованих матеріальних запасів;
4. Застосування прогресивних шляхів та засобів надходження ресурсів з метою прискорення матеріально-технічного забезпечення;
5. Економне і ефективне використання засобів у виробництві.

Матеріально-технічне забезпечення як система здійснюється на основі таких принципів [2]:

- спрямування цінової, створення умов для забезпечення мінімальної кількості посередників у ланцюзі виробник-споживач;
- забезпечення через амортизаційну політику своєчасного відтворення матеріально-технічних засобів.

Основними завданнями матеріально-технічного забезпечення є [7]:

- Визначення перспективної і поточної потреби в матеріальних ресурсах, сировині та обладнанні;
- Розробка матеріальних балансів;
- Розміщення замовлень, вживання оперативних заходів щодо їх реалізації;
- Встановлення рівня якості матеріальних ресурсів у відповідності до їх стандартів, оптимального співвідношення між засобами виробництва;
- Вибір постачальників та підтримка з ними зв'язків.

Механізм функціонування системи спрямовується на повне оснащення агропромислового комплексу засобами механізації, хімізації та енергетичними ресурсами, номенклатура, якість, надійність і кількість яких відповідає досягненням науково-технічного прогресу, забезпечує своєчасне виконання всіх технологічних процесів виробництва продукції з найменшими витратами праці і коштів.

Виробничими структурами у системі матеріально-технічного забезпечення є заводи сільськогосподарського, продовольчого і торгового машинобудування, хімічні підприємства, торговельно-посередницькі організації, підприємства з ремонту і технічного обслуговування машин і

обладнання, машинно-технологічні формування з надання виробничих послуг, центри випробування техніки, конструкторські та науково-дослідні установи [11, с. 147]. У межах свого регіону і сфери діяльності вони вивчають попит, купівельну спроможність споживачів, умови реалізації товарів, терміни поставок і на основі зібраної інформації налагоджують виробництво та реалізацію продукції.

Система матеріально-технічного забезпечення агропромислового комплексу в умовах ринку має включати в себе дві групи продукції виробничо-технічного призначення [11, с. 30]:

- продукція, яка вільно реалізується (понад 80 % загального обсягу);
- продукція, що розподіляється централізовано (близько 20% загального обсягу).

Адаптація діючої системи матеріально-технічного забезпечення агропромислового комплексу в ринкову інфраструктуру може здійснюватись за такими основними принципами [1, с. 61]:

- економічна рівність постачальницько-посередницьких формувань з постачальниками і споживачами;
- демонополізація сфери обігу, створення умов для конкуренції;
- використання різних форм власності, організаційних структур і видів господарської діяльності постачальницько-посередницьких формувань та надання їм самостійності;
- підвищення економічної заінтересованості працівників постачальницько-посередницьких формувань у збільшенні видів і підвищенні якості наданих послуг.

В умовах ринку постачання матеріально-технічних ресурсів здійснюється різноманітними формами і методами: через товарно-сировинні біржі; аукціони, конкурси; оптові закупки; закупки малими партіями; закупки відповідно до потреби; за замовленнями; за рахунок власного виробництва; за прямими договорами машинно-тракторні станції, ремонтно-технічні станції, машинно-технологічні станції, лізинг,

вторинний ринок техніки [8; 10]. Усі вони мають свої особливості, переваги і недоліки, які необхідно враховувати з метою економії коштів і часу.

Дефіцит фінансових ресурсів у сільському господарстві є наслідком істотного послаблення його матеріально-технічної бази, руйнування економічних основ оновлення і розвитку. Нестача фінансових ресурсів на рівні сільськогосподарських підприємств означає, що зменшуються парк сільськогосподарських машин, закупівля запасних частин, внаслідок чого не здійснюються в належних обсягах капітальні й відновлювальні ремонти.

Складна сільськогосподарська техніка вітчизняного виробництва (трактори, комбайни) реалізується товаровиробникам через фірмові технічні центри, які створюються безпосередньо підприємствами-виробниками техніки на базі спеціалізованих ремонтних майстерень та при підприємствах- виготовлювачах цієї техніки. Фірмовий регіональний технічний центр при необхідності створює мережу районних філій на існуючій базі районного агротехнічного сервісу. Тобто основою системи забезпечення сільськогосподарських підприємств технікою має стати схема «завод – фірмовий центр – сільськогосподарський товаровиробник», яка передбачає придбання, гарантійне обслуговування і ремонт складної техніки. Фірмові технічні центри та їх філії повинні забезпечувати передпродажну підготовку, гарантійне та післягарантійне технічне обслуговування і ремонт сільськогосподарської техніки [9, с. 210-211].

Сільськогосподарська техніка може також реалізовуватися безпосередньо підприємствами-виробниками через існуючу мережу районних сервісних формувань або підприємствами з матеріально-технічного постачання [5, с. 11]. Районні сервісні формування будуть здійснювати технічне обслуговування і поточний ремонт техніки, а також виконуватимуть сільськогосподарські й інші трудомісткі роботи за замовленням сільськогосподарських товаровиробників.

Створений таким чином ринок техніки дозволить забезпечити

необхідні умови експлуатації, обслуговування та ремонту вітчизняної сільськогосподарської техніки, підвищити її надійність та ефективність.

Джерелом економії матеріальних ресурсів є реальне, фізичне, потенційно можливе вивільнення будь-якої частини матеріальних ресурсів. Тобто за рахунок чого може бути досягнута економія.

За первісною класифікацією джерел економії матеріальних ресурсів виділяються два види: пряма й непряма економія.

Пряма економія матеріальних ресурсів – це скорочення витрат матеріальних ресурсів на одиницю виготовленої продукції відповідної якості, утворюється безпосередньо у виробничому процесі.

Основні складові прямої економії: зниження конструкційної матеріалоемності продукції; удосконалення технології виробництва, спрямованих на зниження матеріальних ресурсів; підвищення якості продукції; використання заміників первісних матеріальних ресурсів; скорочення витрат і відходів виробництва тощо [10, с.102].

Непряма економія може утворюватися і в сфері виробництва і у сфері обігу. Вона утворюється поза виробничим процесом за рахунок раціонального складання і зберігання виробничих запасів, використання вторинної сировини. Основними складовими непрямої економії матеріальних ресурсів є: заготівля і використання вторинних ресурсів; залучення в господарський оборот понаднормативних і не використовуваних запасів матеріальних цінностей; скорочення витрат при зберіганні матеріальних ресурсів та при їх транспортуванні тощо.

Резерви економії матеріальних ресурсів – це невикористані можливості вивільнення матеріальних ресурсів. Економія матеріальних ресурсів у кінцевому випадку підвищує ефективність господарської діяльності підприємства. Економічний механізм впливу економії матеріальних ресурсів на результативність підприємства проявляється так:

1. Забезпечує зниження собівартості і підвищує рентабельність виробництва.

2. Збільшує обсяги виробництва продукції при тих самих витратах матеріальних ресурсів.

3. Відбувається економія капітальних вкладень, оскільки зменшує у них потребу у добувних галузях.

Перелік завдань (дій) в розрізі перерахованих функцій матеріально-технічного забезпечення підприємства наведений у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Перелік основних завдань матеріально-технічного забезпечення в розрізі його функцій

Функції матеріально-технічного забезпечення підприємства	- Основні завдання матеріально-технічного забезпечення підприємства
Нормування витрат матеріальних ресурсів	Розробка норм за основними і допоміжними матеріалами; встановлення норм витрат матеріалів на виробництво нової продукції; корегування діючих норм; затвердження проектних норм; доведення норм до виробничих підрозділів; вибір методів нормування; обґрунтування заходів щодо зниження норм витрат матеріалів; вивчення та аналіз нормативного законодавства та нормативної бази інших підприємств.
Визначення потреби у матеріалах	Планування потреби у матеріалах та обладнанні в цілому по підприємству та за виробничими підрозділами; складання оперативно-календарного плану постачання; аналіз використання сировини та матеріалів; розробка річних та квартальних планів матеріально-технічного забезпечення.
Організація матеріально-технічного забезпечення	Вивчення та обґрунтування методу закупівлі ресурсів; обчислення оптимальної кількості ресурсів, що замовляються; вибір та економічне обґрунтування форм господарських зв'язків із постачальниками; визначення економічного розміру замовлення; погодження цін та укладання договорів; транспортування сировини і матеріалів; контроль кількості, якості та термінів поставки матеріалів; обчислення витрат на організацію закупівель та їх оптимізація; визначення ефективності функціонування служб матеріально-технічного забезпечення.
Організація збереження матеріалів та їх видача виробничим дільницям	Створення умов зберігання матеріальних ресурсів; контроль за станом виробничих запасів; організація розміщення матеріальних ресурсів на складах; вантажно-розвантажувальні роботи; вибір форм постачання матеріальних ресурсів до виробничих дільниць; раціоналізація розміщення складів на території підприємства.

Управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства передбачає не тільки управління постачанням, а й виконання всіх функцій, притаманних управлінню як виду діяльності: [29, с.5-10]

- постановка завдання, яка включає накопичення інформації про стан матеріальних ресурсів підприємства, оцінку матеріаломісткості виробництва та його матеріальної потреби, проведення моніторингу наявних ресурсів та сировинного ринку потенціальних ресурсів. Планування потреби у ресурсах;
- реалізація поставленого завдання: формування остаточного рішення про розвиток сировинної бази підприємства, організацію постачання ресурсів, управління запасами матеріально-технічних ресурсів;
- контроль за ефективністю формування та використання матеріально-технічних ресурсів в усіх ланках виробничої системи.

Отже, для функціонування сільськогосподарських підприємств необхідний широкий асортимент матеріально-технічних засобів, які класифікують на такі основні товарні групи: автомобілі і причепа до них; трактори і причепа до них; будівельно-дорожні машини; сільськогосподарські машини і тваринницьке обладнання; електрообладнання та електроматеріали; інструменти; будівельні вироби; лісоматеріали; гумотехнічні вироби; нафтопродукти та інші види палива; господарські товари виробничого призначення; запасні частини; автотракторне електрообладнання; запасні частини до інших машин; тара та ін. Раціональна організація матеріально - технічного забезпечення значною мірою визначає рівень використання засобів виробництва, зростання продуктивності праці, прибутку та рентабельності. Цим обумовлюються роль і значення матеріально-технічного забезпечення в системі управління підприємством. Основними умовами формування ринку засобів є: вільний вибір партнерів по господарських зв'язках; наявність конкуренції між виробниками обладнання, спеціалізованими ремонтними підприємствами й іншими виконавцями послуг; самостійність економічних суб'єктів.

1.3. Методика дослідження матеріально-технічного забезпечення підприємств.

Матеріально-технічне забезпечення – це процес забезпечення підприємства необхідними видами матеріально-технічних ресурсів у встановлений термін і в обсягах, необхідних для нормальної роботи. Від організації своєчасного надходження матеріальних ресурсів у потрібній кількості, певної якості та асортименту значною мірою залежить рівномірний, ритмічний випуск готової продукції, її якість та ефективність роботи підприємства [1, с. 357].

Процесний підхід дає можливість розглянути управління матеріально-технічним забезпеченням як неперервну стрічку взаємозв'язаних управлінських функцій (організацію, планування, регулювання, мотивацію і стимулювання, облік, контроль), адаптованих до потреб підприємств у забезпеченні бізнес-процесів матеріально-технічними ресурсами [2, с. 147].

Завдання плану матеріально-технічного забезпечення – визначення оптимальної потреби підприємства в матеріальних ресурсах для здійснення виробничо-господарської та комерційної діяльності; своєчасне, безперервне та комплектне забезпечення виробництва усіма необхідними матеріальними ресурсами.

Робота з планування потреби підприємства в матеріальних ресурсах є частиною планової діяльності і здійснюється з метою забезпечення виробництва всіма видами матеріально-технічних ресурсів і скорочення невиробничих витрат [3, с. 86].

Балансовий метод призначений для відображення співвідношень, пропорцій двох груп взаємозалежних і урівноважених показників, підсумки яких повинні бути тотожними. Даний спосіб полягає в порівнянні,

співставленні двох комплексів показників, що прагнуть до певного рівноваги [4].

Сферою застосування балансового методу є планування, прогнозування, статистика, економічний аналіз. За допомогою балансового методу здійснюється взаємне зіставлення наявних матеріальних, трудових, фінансових ресурсів з потребами в них.

Балансовий метод дозволяє математично-структурно представити фінансово-економічний механізм і його дію в рамках будь-якої організації від малого підприємства до держави в цілому [5, с. 204]

Використання балансового методу представляється доцільним на всіх рівнях планування матеріально-технічного забезпечення (МТЗ) – стратегічному, тактичному і оперативному.

На стратегічному рівні розробляється довгостроковий прогноз попиту, змін зовнішнього середовища, динаміки цін, рівня та меж завантаження виробничих потужностей. На тактичному рівні (часові рамки – від кількох місяців до року) відбувається взаємне пов'язування приватних планів служб закупівлі, виробництва, перевезень, утримання техніки та обладнання, тактичні плани підлягають періодичному перегляду протягом року.

На оперативному рівні планування сприяє розподілу замовлень між виробничими підрозділами з метою найбільш ефективного задоволення поточних потреб. Оперативне планування МТЗ – засіб регулювання і контролю задіяних у виробництві сировини і готових виробів.

Елементами плану МТЗ є: прогнозування попиту; планування виробництва; планування фізичного розподілу продукції; планування постачання; система оцінок результатів функціонування системи МТЗ.

На основі вивчення потреби в продукції виробничо-технічного призначення та умов її раціонального використання формується структура матеріально-технічного забезпечення, яка безпосередньо впливає на необхідність впровадження у виробництво прогресивних матеріалів та ефективних технологічних рішень [6, с. 241].

Під балансовою моделлю в загальному вигляді розуміється система рівнянь, кожне з яких виражає вимогу балансу між окремими ресурсами і сукупної потреби в цих ресурсах.

Стосовно до плану матеріально-технічного забезпечення розрізняють такі типи потреб у ресурсах:

- потреба у ресурсах для забезпечення виконання плану виробництва; ремонтно-експлуатаційних потреб, капітального будівництва; заходів щодо удосконалення обладнання; інших потреб;
- потреба у завезенні ресурсів – показує, скільки підприємство має отримати матеріалів із зовнішніх джерел.

Баланс матеріального забезпечення складається з урахуванням розрахунків потреб у ресурсах. На основі встановленої потреби в матеріальних ресурсах розробляється баланс матеріального забезпечення підприємства. У ньому зіставляється потреба в матеріальних ресурсах з джерелами і розмірами її покриття і визначається кількість сировини і матеріалів, що підлягають завезенню.

Основне балансове рівняння в загальному вигляді можна представити таким чином:

$$Z_n + DN = NB + Z_k, \text{ де,} \quad (1)$$

Z_n – залишки ресурсів на початок періоду;

DN – джерела надходження ресурсів за період, що аналізується;

NB – напрями використання ресурсів за період, що аналізується;

Z_k – залишки ресурсів на кінець періоду.

Залишки ресурсів на початок періоду визначаються, виходячи з фактичної наявності. Слід зазначити, що в даний час у науковій літературі існує кілька підходів до визначення величини залишків ресурсів на кінець розглянутого періоду, найбільш поширеним з яких є нормативний підхід [7, с. 11].

Конкретизуємо цю модель стосовно до балансу матеріально-технічного

забезпечення.

Перш за все, розробляється розподільна частина балансу, але при цьому визначаються потреби в ресурсах по всіх напрямках їх використання. У разі балансу МТЗ застосовується метод прямого рахунку з використанням норм і нормативів показників обсягів використання всіх видів ресурсів у виробничому процесі.

Розробка ресурсної частини балансу передбачає визначення величин можливого надходження ресурсів за окремими джерелами їх надходження.

Джерелами покриття потреби підприємства в матеріальних ресурсах є:

- очікувані залишки матеріальних ресурсів на початок планованого року;
- обсяги сировини і матеріалів, які можуть бути вивільнені на підприємстві за рахунок їх економії;
- власне виробництво окремих видів матеріальних ресурсів;
- обсяги поставок сировини і матеріалів ззовні [8, с. 104].

Очікувані залишки матеріальних ресурсів на початок планового періоду можна визначити таким чином:

$$Зоч - Зф = Ноч - Воч, \quad (2)$$

де $Зоч$ – очікуваний залишок даного виду сировини або матеріалів на початок планового періоду;

$Зф$ – фактичні залишки (запаси) сировини і матеріалів на момент розробки плану матеріально-технічного забезпечення;

$Ноч$ – очікуване надходження ресурсів за період часу від дати розробки плану матеріально-технічного забезпечення до дати початку планового періоду

$Воч$ – очікувані витрати за період часу від дати розробки плану матеріально-технічного забезпечення до дати початку планового періоду.

Основним напрямком виникнення резервів матеріальних ресурсів є їх вивільнення за рахунок економії. Тут доцільно зазначити:

- роботу по впровадженню прогресивних технологічних процесів;

- організаційно-технічні заходи, що спрямовані на економію матеріальних ресурсів;
- економію наднормативних запасів.

Баланс матеріально-технічного забезпечення для кожного виду ресурсу може бути представлений формулою:

$$P_{\text{вир}} + P_{\text{к}} + P_{\text{уо}} + P_{\text{рем}} + P_{\text{ін}} + Z_{\text{пер}} = Z_{\text{оч}} + M + П, \quad (3)$$

де, $P_{\text{вир}}$ – потреби в даному виді ресурсів на виконання виробничої програми;

$P_{\text{к}}$ – потреби в даному виді ресурсу для забезпечення капітального будівництва;

$P_{\text{уо}}$ – потреби в даному виді ресурсу на заходи щодо удосконалення обладнання;

$P_{\text{рем}}$ – потреби в даному виді ресурсу на ремонтно - експлуатаційні заходи.

Потреби в даному виді ресурсу на ремонтно- експлуатаційні заходи включає в себе планові витрати на:

- а) ремонт виробничих і невиробничих фондів підприємства;
- б) виконання плану технічного розвитку й організації виробництва по впровадженню нової техніки і технології виробництва;
- в) виробництво інструменту та пристроїв;
- г) поточні експлуатаційні і допоміжні витрати.

$P_{\text{ін}}$ – інші потреби в ресурсі.

$Z_{\text{пер}}$ – величина перехідних запасів;

$Z_{\text{оч}}$ – очікуваний залишок даного виду сировини або матеріалів на початок планового періоду;

M – мобілізація внутрішніх резервів (можливе надходження ресурсів за рахунок їх економії);

$П$ – завезення матеріалів від постачальників.

Кожну складову цього балансу можна визначити як алгебраїчну суму

інших. При подальшому аналізі необхідно враховувати економічний зміст показників.

Потребу в матеріальних ресурсах на виконання виробничої програми можна розрахувати різними методами. В даному випадку пропонується використовувати статистичний метод. Застосовується цей метод переважно при значній номенклатурі матеріальних ресурсів і відносно невеликих витратах.

Статистичні методи визначення потреби в матеріальних ресурсах ґрунтуються на використанні даних про фактичну витрату матеріальних ресурсів за минулі періоди з урахуванням зміни структури і обсягів виробництва, а також норм витрат ресурсів, обумовлених використанням нової техніки і вдосконаленням організації виробництва. Потреба в матеріальних ресурсах на виконання виробничої програми в поточному періоді ($R_{\text{вир}}$) визначається при цьому за формулою:

$$R_{\text{вир}} = R_{\text{вирмин}} * K_{\text{вп}} * K_{\text{мр}}, \quad (4)$$

де, $R_{\text{вирмин}}$ – фактичні витрати матеріальних ресурсів на виконання виробничої програми в минулому періоді;

$K_{\text{вп}}$ – коефіцієнт динамічних змін виробничої програми;

$K_{\text{мр}}$ – коефіцієнт динамічних змін витрат матеріальних ресурсів.

Принципова схема матеріальних балансів являє собою двосторонню таблицю, у лівій частині якої відображаються ті або інші джерела надходження ресурсів, а в правій частині показуються можливі шляхи їх розподілу. Схема балансу матеріально-технічного забезпечення наведена в табл. 1.2.

Основною умовою правильності складання будь - якого балансу є рівність двох його частин – ресурсної та розподільної. Після завершення попередніх розрахунків за окремими статтями балансу необхідно здійснити їх взаємну ув'язку. Відхилення величини перехідних запасів від нормативного значення є індикатором наявності диспропорцій між ресурсної та розподільної частинами балансу МТЗ, тому в цьому випадку слід розробити

заходи щодо усунення цього дисбалансу.

У разі, якщо величина перехідних запасів вище нормативної, до основних заходів щодо коригування балансу МТЗ слід віднести:

Таблиця 1.2

Схема балансу матеріально-технічного забезпечення

Потреби	Джерела покриття потреб
1. Виконання виробничої програми (Рвир)	1. Залишки на початок планового періоду (Зоч)
2. Капітальне будівництво (Рк)	2. Мобілізація внутрішніх резервів (можливе надходження ресурсів за рахунок економії) (М)
3. Заходи по удосконаленню обладнання (Руо)	3. Завезення матеріалів від постачальників (П)
4. Ремонтно-експлуатаційні потреби (Ррем)	
5. інші потреби (Рін)	
6. Перехідні запаси (Зпер)	
Усього	Усього

- Вивчення можливостей збільшення виробництва власної продукції, яке передбачає пропорційне використання ресурсів, наявних у надлишку;

- Вивчення можливостей збуту наявних у надлишку видів ресурсів.

У разі, якщо величина перехідних запасів нижче нормативної, це свідчить про дефіцит матеріального ресурсу і, відповідно, необхідно здійснювати заходи щодо усунення цього дефіциту:

1. Розглядаються можливості економії ресурсу у виробничому процесі за рахунок більш раціонального використання виробничих потужностей, зниження матеріаломісткості продукції, інших резервів;

2. Розглядаються можливості скорочення норм витрат матеріального ресурсу, якщо це не завдає шкоди якості продукції;

3. Розглядаються варіанти використання ефективних замінників того чи іншого ресурсу;

4. Зменшуються нормативні запаси ресурсу, якщо це не впливає на

ритмічність виробництва;

5. Розглядаються можливості збільшення поставок ресурсів ззовні.

Наведений баланс матеріально-технічного забезпечення служить інструментом логістичного управління рухом матеріальних ресурсів на промислових підприємствах.

На основі балансу матеріально-технічного забезпечення визначається розмір матеріальних ресурсів, які необхідно закупити підприємству, тому ця величина встановлюється як різниця між загальною потребою і внутрішніми джерелами надходження ресурсів.

Після складання балансів матеріально-технічного забезпечення здійснюється подальше планування розподілу матеріальних ресурсів між виробничими одиницями, що входять до складу підприємства.

Результати, отримані в ході складання балансу матеріально-технічного забезпечення, надалі доцільно використовувати при проведенні аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів. Даний тип аналізу проводиться для:

1. Моніторингу споживання матеріальних ресурсів у виробничому процесі;
2. Оцінки витрат на придбання і зберігання матеріальних ресурсів;
3. Контролю обсягів запасів;
4. Розробки заходів, спрямованих на економію та раціональне використання матеріальних ресурсів.

Слід зазначити, що при плануванні матеріально-технічного забезпечення балансовий метод може також використовуватися як допоміжний засіб, для перевірки вихідних даних, на основі яких проводиться планування, а також для перевірки правильності власне аналітичних розрахунків. В даному контексті доцільно говорити про метод балансового узагальнення, сутність якого полягає в подвійному відображенні інформації про аналізований об'єкт.

Зокрема, доцільним є використання балансового методу також при

перевірці правильності визначення впливу різних чинників на зростання результативного показника. У детермінованому аналізі алгебраїчна сума величини впливу окремих факторів повинна відповідати величині загальної зміни результативного показника. Якщо така тотожність відсутня, то це свідчить про неповне врахування чинників або помилки в розрахунках.

Балансовий метод може бути використаний для побудови детермінованих адитивних моделей, зокрема, модель потреби в даному виді ресурсу на виконання виробничої програми може бути побудована на основі балансу матеріально-технічного забезпечення:

$$R_{\text{вир}} = Z_{\text{оч}} + M + П - R_{\text{к}} - R_{\text{уо}} - R_{\text{рем}} - R_{\text{ін}} - Z_{\text{пер}} \quad (5)$$

Балансовий метод також можна використовувати для визначення ступеня впливу окремих факторів на приріст результативного показника.

Отже, проведені дослідження показує, що балансовий метод є досить ефективним інструментом, застосування якого при плануванні матеріально-технічного забезпечення дозволяє реалізувати принцип збалансованості і пропорційності потреб підприємства в матеріальних ресурсах, з одного боку, та можливостей покриття цих потреб з розбивкою за джерелами надходження ресурсів – з іншого боку. Складання балансу матеріально-технічного забезпечення дозволяє найбільш ефективним чином сформулювати комплекс заходів, що спрямовані на організацію матеріально-технічного постачання. Баланс матеріально-технічного забезпечення служить інструментом логістичного управління рухом матеріальних ресурсів. Також дослідження показало, що можливості використання балансового методу при проведенні розглянутого типу планування не обмежуються власне складанням балансової схеми. Балансовий метод має також значний потенціал як допоміжний засіб – при перевірці вихідних даних; побудові детермінованих адитивних моделей; проведенні аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів; перевірці правильності аналітичних розрахунків впливу різних факторів на результуючий показник.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИМИ РЕСУРСАМИ В СВК «ПРОГРЕС»

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

СВК «Прогрес» розташований в с. Студена Піщанського району. Дане господарство є юридичною особою, яке згідно Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» створено 388 фізичними особами з статутним внеском 400 грн., для спільного виробництва сільськогосподарської продукції на умовах обов'язкової трудової участі господарському процесі.

Господарська діяльність кооперативів здійснюється відповідно до вимог Цивільного Кодексу та інших законодавчих актів.

Діяльність кооперативів регулюється цим Кодексом, ЦК України, Законом України "Про кооперацію" та "Про сільськогосподарську кооперацію".

Метою діяльності кооперативу є: задоволення економічних, соціальних та інших потреб членів кооперативних організацій на основі поєднання їх особистих та колективних інтересів, поділу між ними ризиків, витрат і доходів, розвитку їх самоорганізації, самоуправління та самоконтролю.

Кооперація базується на таких основних принципах: добровільності вступу та безперешкодного виходу з кооперативної організації; соціальної справедливості, взаємодопомоги та співробітництва; рівного права голосу під час прийняття рішень (один член кооперативу - один голос); вільного вибору напрямів і видів діяльності; демократичного контролю за діяльністю кооперативних організацій та їх посадових осіб з боку членів кооперативних організацій; безпосередньої участі членів кооперативної організації в її діяльності.

Згідно з ч. 3 ст. 23 Закону України "Про кооперацію" кооперативи мають право провадити будь-яку господарську діяльність, передбачену статутом і не заборонену законом, а тому відповідно до ч. 2 коментованої статті передбачено, що господарська діяльність кооперативів повинна здійснюватися відповідно до вимог Цивільного Кодексу та інших законодавчих актів, які застосовуються як спеціальні нормативні акти порівняно з нормами ГК України.

Відповідно до ч. 5 ст. 23 Закону України "Про кооперацію" виробничі кооперативи провадять господарську діяльність з метою одержання прибутку, на відміну від інших кооперативів, які надають послуги своїм членам, не маючи такої мети.

Однією з характерних ознак виробничого кооперативу є безпосереднє здійснення виробничої, переробної, заготівельно-збутової, постачальницької, сервісної і будь-якої іншої підприємницької діяльності, не забороненої законом. Вказана діяльність може включати: виробництво, заготівлю, переробку і реалізацію продукції, виробів виробничо-технічного призначення, виготовлення товарів народного споживання, збирання і переробку вторинної сировини і відходів виробництва, ремонт і обслуговування техніки, виробниче, шляхове і житлове будівництво, роздрібну торгівлю і громадське харчування, побутове обслуговування, організацію культурного дозвілля, медичну допомогу, надання правових, транспортно-експедиційних, науково-дослідних, проектних, конструкторських, впроваджувальних, спортивно-оздоровчих та інших послуг, а також у сферах рибальства, рибництва і виробництва рибної продукції, заготівлю деревини, видобуток корисних копалин, інших природних ресурсів та в інших галузях господарської діяльності тощо. Перелік вказаних видів діяльності не є вичерпним, але неодмінною умовою їх здійснення виробничим кооперативом є дотримання закріпленого в ст. 3 ЦК України, ст. 5 ГК України принципу свободи підприємницької діяльності,

яка не заборонена законом, що становить конституційну основу правового господарського порядку в Україні.

Частина 3 коментованої статті закріплює за виробничим кооперативом статус юридичної особи, який набувається ним з моменту державної реєстрації кооперативу, що здійснюється в загальному для всіх суб'єктів підприємницької діяльності порядку, визначеному Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців" від 15.05.2003 р.

Діяльність виробничого кооперативу здійснюється на підставі статуту як єдиного обов'язкового установчого документа кооперативного підприємства.

Відповідно до ст. 8 Закону України "Про кооперацію", ч. 2 ст. 164 ЦК України статут виробничого кооперативу містить такі відомості:

найменування кооперативу, його тип та місцезнаходження; мета створення кооперативу і вичерпний перелік видів його діяльності;

склад його засновників;

умови і порядок вступу до кооперативу та виходу чи виключення з нього;

права і обов'язки членів та асоційованих членів кооперативу; порядок внесення змін до статуту кооперативу; порядок встановлення розмірів і сплати внесків та паїв членами кооперативу та відповідальність за порушення зобов'язань щодо їх сплати;

форми участі членів кооперативу в його діяльності; порядок формування, склад і компетенція органів управління та органів контролю кооперативу, а також порядок прийняття ними рішень, у тому числі з питань, рішення з яких приймається одногolosно чи кваліфікованою більшістю голосів членів кооперативу, які беруть участь у загальних зборах;

порядок формування, використання та розпорядження майном кооперативу;

порядок розподілу його доходу та покриття збитків;

порядок обліку і звітності у кооперативі; порядок реорганізації і ліквідації кооперативу та вирішення пов'язаних з цим майнових питань;
 порядок скликання загальних зборів;
 умови і порядок повернення паю.

У статуті СВК «Прогрес», окрім зазначеного вище, вказано: форму трудової участі та оплату праці членів кооперативу; співвідношення між кооперативними виплатами і виплатами на паї та інші положення, пов'язані зі специфікою діяльності кооперативу, якщо вони не суперечать чинному законодавству.

Вищим органом управління кооперативу є Загальні збори, які проводяться щорічно після закінчення фінансового року. Головою Загальних зборів є Голова кооперативу (рис. 2.1).

Відповідно до Статуту, кооператив самостійно визначає основні напрями господарської діяльності, здійснює її планування та реалізацію. Вироблену продукцію, майно та послуги кооператив реалізує за цінами і тарифами, які встановлює самостійно або на договірній основі. Дохід формується з надходжень від господарської діяльності після покриття матеріальних та прирівняних до них витрат та витрат на оплату праці найманого персоналу. Контроль за діяльністю кооперативу покладено на відповідні органи державної влади в межах своєї компетенції, встановленої законодавством України [статут].

Аналізоване підприємство знаходиться 8 км від районного центру, 18 км – від залізничної ст.. Попелюхи та 180 км – обласного центру м. Вінниця.

Землі господарства знаходяться в лісостеповій зоні Південно-західної України. Клімат території – помірно-континентальний, середня сума річних опадів 440 -540 мм, а середньорічна добова температура – 6,0 -10 С⁰ .

В зимову пору покрив снігу невисокий, сніг лежить приблизно 66 днів, в окремі роки відмічено і менше. Нестійкість покриву снігу і різкі коливання температур призводять до створення льодяної кірки, що провокує часткові втрати від посіву озимих культур.

Отже, природно-кліматичні умови підприємства є сприятливими для здійснення сільськогосподарського виробництва.

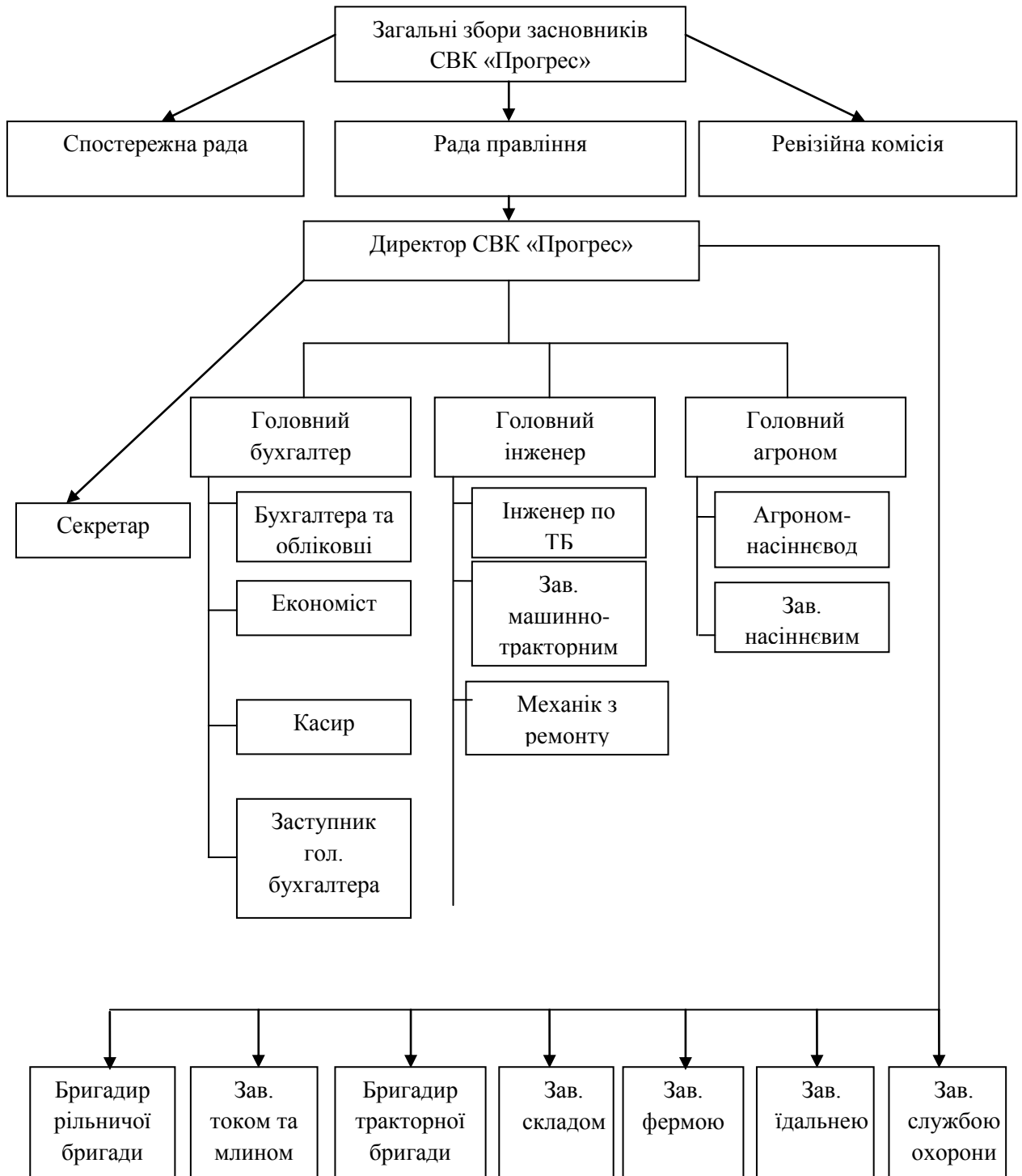

Рис. 2.1. Структура управління СВК «Прогрес»

Початком проведення характеристики підприємства є дослідження показників його розміру.

Розмір підприємства – це його величина та ступінь розвитку. Величина підприємства впливає на вибір напрямку діяльності, тому необхідно враховувати основні організаційно-економічні переваги та недоліки, а також, формування ефективної ринкової стратегії товарної продукції відповідно до масштабів його функціонування.

Отже, аналізоване підприємство є великим, оскільки середньорічна чисельність працюючих дорівнює 173 особи, а дохід від реалізації продукції перевищує 60 830 тис. грн. (таблиця 2.1.).

Таблиця 2.1

Основні показники розміру СВК «Прогрес»

Показники	Роки			Відхилення 2016 р. / 2014 р.	
	2014	2015	2016	+/-	%
Вартість валової продукції (в співставних цінах 2010р.), тис. грн.	38541,6	39125	41123	2581.4	106,7
Площа с. – г. угідь, га	4008	4010	3993	-15	99,6
з них: рілля	3952	3954	3937	-15	99,6
Середньорічна чисельність працюючих, осіб:	198	185	173	-25	87,4
основні працівники рослинництва	88	76	75	-13	85,2
основні працівники тваринництва	110	109	98	-12	89,1
Затрати праці всього, тис. люд.-год.	403,2	403,2	346.4	-56,8	85,9
Середньорічна вартість основних фондів та оборотних засобів, тис. грн.	68956	90051	114287	458331	165,7
Дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн..	39737	50506	60832	21095	153,1
Прибуток, одержаний від реалізації продукції, тис. грн	9854	14754	17459	7605	178,0

Площа сільськогосподарських угідь на кінець звітної періоду становила 3993 га, що на 15 га менше, ніж у 2014 році. Відповідно

зменшилась і площа ріллі і сягала 3937 га. Майже на 13 % зменшилась середньо рівня чисельність працюючих, що вплинуло на зниження рівня затрат праці на 14 %.

Позитивну тенденцію зростання мають виробничі засоби підприємства. Так у 2016 році сума основних та оборотних засобів дорівнювала 114287 тис. грн., що на 66 % більше базисного року.

В результаті ефективного використання ресурсів підприємства, сума доходу, одержаного від реалізації продукції становила 60832 тис. грн., що на 53 % більше, ніж у 2014 році. Відповідно розмір прибуток також підвищився і сягав 17459 тис. грн..

Отже, розмір підприємства, місце розташування, його спроможність та потужність відіграють важливу роль в процесі вибору напряму діяльності та ринкової орієнтації, тобто – спеціалізації виробничої діяльності.

Спеціалізація підприємства і його окремих виробничих підрозділів означає зосередження їх діяльності на випуску певної продукції або виконанні окремих видів робіт.

Сільськогосподарське виробництво розвивається на основі суспільного і територіального поділу праці. Суспільний поділ праці представляє собою процес постійного розмежування виробництва, виділення і самостійного функціонування окремих галузей. Кожна галузь займається вирощуванням певних сільськогосподарських культур. У складі рослинництва функціонують така галузі як: зернове господарство, вирощування технічних культур, овочів, картоплі, кормових, плодів і ягід. Тваринництво теж охоплює цілий ряд галузей: скотарство (молочне і м'ясне), свинарство, вівчарство та інші галузі. Всі вони ув'язані між собою і ні одна із них не може існувати самостійно.

Спеціалізація сільськогосподарського виробництва органічно поєднана з його розміщенням. Вони є формами суспільного поділу праці і знаходяться в постійному взаємозв'язку та взаємозумовленості. (таблиця 2.2).

Отже, переважаючими товарними галузями в господарстві є: зернова продукція, виробництво молока, соняшнику, свиней, вирощування сої та цукрових буряків. Найбільшу частку в загальній структурі реалізації заємає продукції рослинництва – більше 67 %. Протягом аналізованого періоду питома вага галузі зростає на 12 %. Продукція галузі тваринництва у звітному році становила 32 % від загальної реалізації.

Таблиця 2.2

Структура товарної продукції у СВК «Прогрес»

Показники	2014 р.		2015 р.		2016 р.		ранжир ованом
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Зернові та зернобобові	7441,5	29,4	12249,3	32,8	25339,5	42,5	1
Соняшник	2902,3	11,4	5134,8	13,6	13561	22,8	2
Соя	461,5	1,8	252	0,7	603,1	1,0	6
Ріпак	2286,3	9,0	3893,7	10,4			
Цукрові буряки	473,3	1,9	846,2	2,3	499,4	0,1	7
Плоди	408,4	1,6	143,3	0,4			
Інша продукція рослинництва	7,5	0,03	269,3	0,7	90,4	0,1	8
Всього по рослинництву	13980,8	55,2	22788,6	60,6	40093,2	67,3	x
Приріст ВРХ	717,3	2,8	1300,9	3,5	2139,0	3,6	5
Приріст свиней	3349,2	13,2	4000,8	10,6	4252,8	7,1	4
Молоко	7238,4	28,6	9450,1	25,1	12697,6	21,3	3
Яйці	9,1	0,03	11,8	0,03	10,0	0,1	9
Інша продукція тваринництва	-	-	13,7	0,04	18,7	0,1	10
Всього по тваринництву	11314	44,6	14777,3	39,3	19118,0	32,1	x
Послуги в рослинництві і тваринництві	54,6	0,2	32,8	0,1	74,1	0,1	11
Всього по підприємству	25349,4	100,0	37598,7	100,	59585,3	100,0	x

Близько 0,1 % в структурі реалізації на підприємстві займає реалізація іншої продукції, товарів та надання послуг.

Досліджуючи зміни в реалізації за три останні роки бачимо, що асортимент виробництва звужився, а отже, підприємство визначило пріоритетні напрями господарювання. Таким чином, протягом аналізованого

періоду в господарстві провідними є наступні галузі: зернова – 42,5 %; соняшникова – майже 23 %, молочна – 21,3 %; скотарська – близько ; % та свинарська – 7,1 %.

Щоб врахувати ступінь усіх товарних галузей у підприємстві, необхідно визначити і проаналізувати рівень спеціалізації господарства:

$$K_c = 100 / \sum T (2i-1), \text{ де:}$$

K_c – коефіцієнт спеціалізації

T – питома вага кожної галузі в структурі товарної продукції, %

i – порядковий номер галузі (виду продукції) в ранжированому ряду по питомій вазі в структурі товарної продукції [екноміка].

За даним коефіцієнтом судять про рівень спеціалізації аграрного підприємства з урахуванням усіх його товарних галузей. Прийнято вважати, що підприємство є багатогалузевим, коли цей коефіцієнт не перевищує 0,20, зі слабким рівнем спеціалізації – 0,21- 0,30, із середнім – 0,31 - 0,40, вищим середнього – 0,41 - 0,50, високим – 0,51 - 0,60, і з глибоким – понад 0,60 [економіка].

$$K_c = 100 / (42,5 + 23 \cdot 3 + 21,3 \cdot 5 + 7,1 \cdot 7 + 3,6 \cdot 9 + 1 \cdot 11 + 0,1 \cdot 13 + 0,1 \cdot 15 + 0,1 \cdot 17 + 0,1 \cdot 19 + 0,1 \cdot 21) = \frac{100}{(42,5 + 69 + 106,5 + 49,7 + 32,4 + 38,5 + 11 + 1,3 + 1,7 + 1,9 + 2,1)} = 100 / 356,6 = 0,3$$

Отже $K_c = 0,3$

Отже, за проведеними розрахунками, коефіцієнт спеціалізації становить 0,3 , що свідчить про слабкий рівень спеціалізації, а виробничий напрям підприємства визначається за трьома переважаючими галузями.

Отже, виробничий напрям спеціалізації господарства – зерново-соняшниковий з розвинутим молочним виробництвом.

Рушійною силою виробничої та господарської діяльності в СВК «Прогрес» є трудовий колектив. Станом на 01.01 2017 року на підприємств працює 173 особи, всі вони є учасниками кооперативу та його співзасновниками. Як уже зазначалось, протягом аналізованого періоду,

чисельність працюючих зменшилась, що пов'язане їх виходом із членства 25 осіб.

У 2016 році до кадрового складу СВК «Прогрес» (таблиця 2.3.) входять: 6 осіб – апарат управління – керівник, заступник, головний агроном, головний зоотехнік, головний інженер та головний бухгалтер; 8 – провідних фахівців та спеціалістів та виробничі працівники.

Таблиця 2.3

Кадровий склад на підприємстві

Показник	Кількість працюючих	Освіта
Директор	1	вища
Замісник директора	1	вища
Начальник цеху рослинництва (гол. агроном)	1	вища
Начальник цеху тваринництва (гол. зоотехнік)	1	вища
Начальник цеху механізації (гол. інженер)	1	вища
Головний бухгалтер	1	вища
Ведучі спеціалісти	8	–
з них:	6	вища
	2	с/спеціальна
Всього працюючих:	173	–

Зростання прибутковості на підприємстві, сприяє позитивній тенденції зміни використання та відтворення ресурсів. Проаналізуємо забезпеченість та ефективність використання виробничих ресурсів в СВК «Прогрес» (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4

Основні показники забезпечення та ефективності використання ресурсного потенціалу в СВК «Прогрес», 2014-2016 рр.

Показники	Роки			Відхилення 2016 р. до 2014 р. (+,-)
	2014	2015	2016	
Забезпеченість трудовими ресурсами (в розрахунку на 100 га с. – г. угідь), осіб	5	5	5	-

Продуктивність праці в розрахунку на: - 1 середньорічного працівника, тис. грн.	200,7	273,0	351,6	150,9
- 1 люд. – год. затрат праці, грн.	98,6	125,6	175,8	77,2
Коефіцієнт залучення робочої сили	88,9	92,1	93,2	4,3
Фондозабезпеченість, тис. грн	1067,0	1199,1	1676,4	609,4
Фондоозброєність, тис. грн.	216,0	260,0	387,0	171,0
Фондооснащеність оборотними засобами, тис. грн	653,4	1046,5	1185,8	532,4
Фондовіддача, грн	0,9	1,1	0,9	-
Коефіцієнт оборотності оборотних засобів	1,52	1,23	1,28	-0,24
Тривалість одного обороту, днів	240	297	285	45

Як бачимо з таблиці, ефективність використання персоналу на підприємстві зростає. Так, у звітному році 1 працівником було вироблено продукції на сума 352 тис. грн., що на 151 тис. грн. більше, порівняно з базисним. Майже на 78 % підвищилась і продуктивність 1 люд.-год. і дорівнювала майже 176 грн.

Показники забезпеченості підприємства виробничими засобами також мають позитивну тенденцію зміни. Так, фондозабезпеченість основними засобами у звітному році становила 1676 тис. грн. в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, оборотними засобами – 1186 тис. грн., що відповідно на 609 та 532 тис. грн більше, ніж у 2014 році. Рівень озброєності основними засобами також підвищився і дорівнював 387 тис. грн. в розрахунку на 1 працівника.

В позитивному напрямі змінюється і ефективність використання виробничих ресурсів. У 2016 році наявні оборотні засоби забезпечили 1,3 обороту, тобто 285 днів. Віддача основного капіталу майже не змінюється і становить 09 грн, що означає: на 1 затрачену гривню вартості фондів, підприємство має 90 коп. доходу.

Раціональне управління виробничими ресурсами сприяє підвищенню рівня господарської діяльності підприємства.

Проаналізуємо рівень фінансової незалежності та платоспроможності підприємства за 2014-2016 роки (таблиця 2.5).

Фінансовий стан підприємства – це здатність підприємства фінансувати свою діяльність.. Він характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, необхідними для нормального функціонування підприємства, потребою в їхньому розміщенні і ефективністю використання, фінансовими взаємовідносинами з іншими юридичними особами, платоспроможністю і фінансовою стійкістю.

Фінансовий стан може бути стійким, нестійким і кризовим. Здатність підприємства своєчасно проводити платежі, фінансувати свою діяльність на розширеній основі свідчить про його хороший фінансовий стан.

Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної і фінансової діяльності. Якщо виробничий і фінансовий плани успішно виконуються, то це позитивно впливає на фінансовий стан підприємства. І навпаки, в результаті недовиконання плану за виробництва і реалізації продукції відбувається підвищення її собівартості, зменшення виручки і суми прибутку і, як наслідок, – погіршення фінансового стану підприємства і його платоспроможності.

Стійкий фінансовий стан здійснює позитивний вплив на виконання виробничих планів і забезпечення потреб виробництва необхідними ресурсами. Тому фінансова діяльність як складова частина господарської діяльності направлена на забезпечення планомірного надходження і використання грошових ресурсів, виконання розрахункової дисципліни, досягнення раціональних пропорцій власного і залученого капіталу і найбільш ефективного його використання. Головна мета фінансової діяльності – вирішити, де, коли і як використовувати фінансові ресурси для ефективного розвитку виробництва і отримання максимального прибутку.

Таблиця 2.5

Показники фінансової стійкості та платоспроможності
СВК «Прогрес»

Назва показника	Роки		
	2014	2015	2016
Коефіцієнт автономії	0,92	0,92	0,92
Коефіцієнт фінансової залежності	0,08	0,08	0,08
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	0,16	0,20	0,13
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,18	0,20	1,01
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,10	0,15	0,10
Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу (фінансування)	0,30	0,38	4,77
Коефіцієнт довгострокового залучення	0,03	0,21	0,18
Стабільність структури оборотних коштів	0,96	0,76	0,78

Для того щоб вижити в ринкових умовах і не допустити банкрутства підприємства, необхідно добре знати, як керувати фінансами, якою повинна бути структура капіталу за складом і джерелами утворення, яку частку повинні займати власні кошти, а яку – залучені. Необхідно знати і такі поняття ринкової економіки, як ділова активність, ліквідність, платоспроможність, кредитоспроможність підприємства, поріг рентабельності, запас фінансової стійкості, ступінь ризику, ефект фінансового важелю та інші, а також методику їх аналізу.

Головна мета аналізу – своєчасно виявляти і запобігати недолікам у фінансовій діяльності і знаходити резерви поліпшення фінансового стану підприємства та його платоспроможності.

Отже, СВК «Прогрес», є стійким, самостійним та незалежним від кредиторів та інших зовнішніх органів фінансування та інвестування. Протягом аналізованого періоду, рівень автономії та незалежності не змінюється і становить 92 %. Відповідно рівень фінансової залежності дорівнює лише 8 %.

2.2. Склад, структура та забезпеченість матеріально-технічними ресурсами

В процесі забезпеченості СВК «Прогрес» матеріальними ресурсами в першу чергу перевіряють якість плану матеріально-технічного постачання. Перевірку реальності плану починають з вивчення норм і нормативів, що покладені в основу розрахунку потреби підприємства в матеріальних ресурсах.

Потім перевіряється відповідність плану постачання потребам виробництва продукції й утворення необхідних запасів виходячи з прогресивних норм витрати матеріалів.

Важливою умовою безперебійної роботи аналізованого підприємства є повна забезпеченість потреби в матеріальних ресурсах джерелами покриття. Вони можуть бути зовнішніми і внутрішніми. До зовнішніх джерел відносяться матеріальні ресурси, що надходять від постачальників відповідно до укладених договорів. Внутрішні джерела – це скорочення відходів сировини, використання вторинної сировини, власне виготовлення матеріалів і напівфабрикатів, економія матеріалів у результаті впровадження досягнень науково-технічного прогресу.

Реальна потреба в завезенні матеріальних ресурсів з боку – це різниця між загальною потребою у визначеному виді матеріалу і сумою власних внутрішніх джерел її покриття.

В процесі аналізу забезпеченості СВК «Прогрес» матеріалами вирішуються такі завдання:

- 1) перевіряється правильність розрахунку реальної потреби в матеріалах;
- 2) здійснюється оцінка забезпеченості планової потреби договорами, укладеними з постачальниками;
- 3) здійснюється оцінка ступеня виконання договорів;

4) аналізується відповідність фактичного надходження матеріалів з реальною потребою в них;

5) визначається вплив забезпеченості підприємства матеріалами на обсяг продукції.

Під час проведення аналізу важливо перевірити забезпеченість потреби в завезенні матеріальних ресурсів договорами на їхнє постачання і фактичне виконання договорів (таблиця 2.6).

Дані таблиці дозволяють зробити такі висновки:

- підприємство не повністю забезпечене добривами та паливо-мастильними матеріалами, але ступінь забезпеченості добривами вища, ніж паливо-мастильними матеріалами. Корми та кормові добавки надійшли на підприємство на 10 тонн (710-700) більше ніж, планувалося.

Таблиця 2.6

Забезпечення потреби матеріальних ресурсів договорами і фактичне їхнє виконання

Матеріал	Реальна потреба, т	За укладеними договорами т	Фактично надійшло, т	Забезпеченість потреби договорами, %	Виконання договорів, %	Забезпеченість, %
Добрива	2000	1950	1900	98	96,9	95
ПММ	1820	1790	1680	98,4	93,0	92,5
Кормові добавки	700	700	710	100	101,4	101,4

Ступінь реальної потреби по договорам відповідає середньому. По добривам та ПММ – ступінь забезпеченості майже однаковий

На забезпеченість матеріалами впливає ступінь виконання договорів. По добривам та ПММ рівень виконання договорів нижчий 100 %, а по кормам має місце перевиконання на 1,4 %.

Дані такого аналізу використовуються для визначення впливу забезпеченості окремими матеріалами на обсяг продукції. Щоб визначити цей вплив необхідно:

1) Розрахувати відхилення фактичного надходження матеріалу від реальної потреби в ньому.

2) Визначити в натуральному вираженні можливе збільшення обсягу продукції, внаслідок перевищення фактичного надходження над реальною потребою, або втрати продукції в результаті незабезпеченості матеріалами. Для цього необхідно відхилення фактичного надходження від реальної потреби поділити на норму витрат матеріалу на одиницю продукції.

Своєчасне забезпечення виробництва матеріальними ресурсами і їхнє раціональне використання у вирішальній ступені залежать від матеріально-технічного забезпечення. Тому виникає необхідність аналізу виконання плану матеріально-технічного постачання. Однак перш ніж аналізувати виконання цього плану, необхідно перевірити його обґрунтованість, правильність розрахунків потреби в матеріальних ресурсах для виконання виробничої програми, прогресивність норм і нормативів, покладених в основу плану. Крім того, варто перевірити, якою мірою в ньому враховані положення плану організаційно-технічних заходів щодо економіки матеріалів, використанню відходів і вторинних матеріалів, упровадженню заміників дорогих і дефіцитних матеріалів.

Потреба в матеріальних ресурсах обчислюється по основних матеріалах в укрупненій номенклатурі шляхом множення показника прогресивної норми витрати матеріалів на виробництво одиниці виробу на показник планового обсягу випуску кожного виробу.

Крім того, визначаються також потреби в матеріальних ресурсах з урахуванням зміни залишків незавершеного виробництва, враховується потреба в допоміжних матеріалах, паливу, енергії й ін.

При аналізі виконання плану матеріально-технічного постачання необхідно:

- встановити повноту охоплення заявками всіх необхідних підприємству матеріалів;

- перевірити правильність усіх розрахунків потреби в матеріальних ресурсах як на здійснення виробничої програми, так і на зміну залишків незавершеного виробництва, на ремонтно-експлуатаційні нестатки;
- перевірити правильність залишків матеріалів на початок і кінець планового періоду (тобто очікуваних і перехідних залишків);
- скласти баланс забезпеченості і перевірити об'єктивність фондів на матеріальні ресурси;
- перевірити заходи щодо мобілізації внутрішніх ресурсів;
- після перевірки обґрунтованості планових показників потреби в матеріальних ресурсах проводиться аналіз виконання плану матеріально-технічного постачання.

Аналіз виконання плану постачання здійснюється в розрізі номенклатури матеріалів за їх обсягом, за строками, постачання, за якістю матеріалів, що надходять на підприємство.

В процесі аналізу матеріально-технічного постачання здійснюється оцінка ритмічності постачання, його комплектності, пропорційності і своєчасності.

Ритмічність постачання аналізується за допомогою коефіцієнта ритмічності, який визначається як відношення фактичного надходження ресурсів в межах укладених договорів до обсягу надходження матеріалів за укладеними договорами.

Комплексність постачання аналізується співставленням фактичного обсягу, асортимент матеріалів з відповідними плановими даними.

В процесі аналізу пропорційність постачання порівнюють фактичну структуру матеріальних ресурсів з плановою структурою.

Важливе значення має своєчасність постачання матеріалів на підприємство (згідно із установленими строками). Порушення термінів постачання веде до недовиконання плану виробництва і реалізації продукції.

Проаналізуємо структуру та стан оборотного капіталу в СВК «Прогрес» (таблиця 2.7).

Структура оборотних засобів в аналізованому підприємстві дещо змінилась.

Станом на 01.01 2017 року найбільшу частку в структурі займали запаси – більше 81 %, до складу яких входять: виробничі запаси – 29,4 ;% в загальній структурі; незавершене виробництво – 17,2 % та готова продукція з питомою вагою – майже 35 %.

Частка дебіторської заборгованості усіх видів протягом аналізованого періоду зросла на 1,7 % і дорівнювала 3,2 %. Більше як на 6 % зросла питома вага виробничих запасів та на 3 % – незавершеного виробництва.

Частка поточних біологічних активів у 2016 році становила 10,6 %, що на 5 % нижче базисного року, майже на 7,5 % знизилась і питома вага готової продукції і становила 34,8 %.

Загальна вартість оборотних засобів протягом аналізованого періоду зросла на 81 % або 21160 тис. грн. і дорівнювала 47350 тис. грн..

Таблиця 2.7

Склад та структура оборотних активів в СВК «Прогрес»
(на кінець року)

Показники	2014 р.		2015 р.		2016 р.		Відхилення, +,-	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Запаси	20902	79,8	31372	74,8	38534	81,4	17632	1,6
Виробничі запаси	6080	23,2	13484	32,1	13944	29,4	7864	6,2
Поточні біологічні активи	4248	16,2	5052	12,0	5013	10,6	765	-5,6
Незавершене виробництво	3788	14,5	5532	13,2	8122	17,2	4334	2,7
Готова продукція	11034	42,1	11992	25,6	16468	34,8	5434	-7,3
Дебіторська заборгованість за товари і послуги	281	1,0	285	0,7	857	1,8	576	0,8
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	96	0,4	116	0,3	127	0,3	31	-0,1
з бюджетом			335	0,8	445	0,9	445	0,9
інша поточна заборгованість	39	0,1	38	0,1	83	0,2	44	0,1
Грошові кошти та їх еквіваленти	624	2,4	4768	11,4	2291	4,8	1667	2,4
Всього	26190	100,0	41966	100,0	47350	100,0	21160	x

До складу оборотних засобів входять оборотні фонди та фонди обігу. До фондів обігу відносимо: грошові кошти та їх еквіваленти, готова продукція, дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції.

Частка готової продукції в структурі оборотних активів зменшилась на 8,2 в.п., і у звітному році її вартість становила 11992 тис, грн., на 2,4 % зросла питома вага грошових коштів та їх еквівалентів, і у звітному році їх сума дорівнювала 2291 тис. грн, що підвищує абсолютну активність підприємства.

Рівень загальної забезпеченості оборотним капіталом слід охарактеризувати як позитивний, оскільки на 100 га сільськогосподарських угідь припадало 1185,8 тис. грн., що на 532 тис. грн. більше, ніж у 2014 році.

До складу оборотних фондів включаємо: виробничі запаси, тварини на вирощуванні і відгодівлі, незавершене виробництво (рис. 2.2).

Оборотні фонди – це частина виробничих фондів підприємства, яка повністю споживається в кожному технологічному циклі виготовлення продукції і повністю переносить свою вартість на вартість цієї продукції.

Джерелом формування оборотних засобів підприємства є власні і залучені засоби. До власних належать виділені підприємству при його утворенні кошти (якщо підприємства державні), статутні фонди недержавних підприємств, а також поповнення цих фондів. Поповнення може відбуватись за рахунок прибутку підприємства, а також за рахунок залучення в оборот стійких пасивів (заборгованості по заробітній платі, внесків на соціальне страхування, резервів майбутніх платежів).

Значна частка в оборотних фондах підприємства належить виробничим запасам (матеріальним ресурсам), тому від ефективності їх використання залежать показники використання оборотних засобів взагалі.

Як бачимо з рисунка, вартість виробничих запасів зростає (темп зміни становить 7864 тис. грн.) і у звітному році дорівнює 13944 тис. грн.. Вартість поточних біологічних активів та незавершеного виробництва знижується і становить відповідно 5013 і 8122 тис. грн..

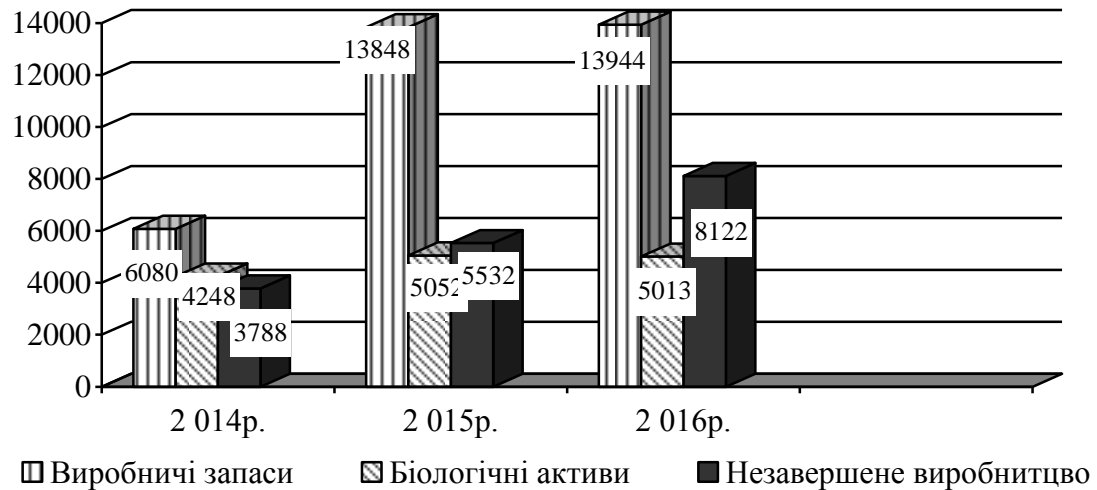

Рис. 2.2. Динаміка оборотних фондів в СВК «Прогрес»

Неменш важливе значення в ефективності господарювання відіграють фонди обігу. Фонди обігу – це залишки готової продукції на складі підприємств, відвантажені, але не оплачені покупцями товари, залишки коштів підприємств на поточному рахунку в банку, касі, у розрахунках, у дебіторській заборгованості, а також укладені в короткострокові цінні папери (таблиця 2.8).

Таблиця 2.8

Склад та структура фондів обігу в СВК «Прогрес», 2014-2016 рр.

Складові фондів обігу	2014 р.		2015 р.		2016 р.		Відхилення 2016 до 2014 р, +/-	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Фонди обігу – всього:	12074	100,0	17534	100,0	11925	100,0	-149	х
Готова продукція	11034	91,4	11992	68,4	8122	68,1	-2912	-23,3
Дебіторська заборгованість за товари і послуги	281	2,3	285	1,6	857	7,2	576	4,9
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	96	0,8	116	0,7	127	1,1	31	0,3
з бюджетом			335	1,9	445	3,7	445	3,7
інша дебіторська заборгованість	39	0,3	38	0,2	83	0,7	44	0,4
Грошові кошти та їх еквіваленти	624	5,2	4768	27,2	2291	19,2	1667	14,0

Як бачимо з таблиці, вартість фондів обігу за аналізований період зменшилась на 149 тис. грн. і дорівнювала 11925 тис. грн. У звітному році найбільшу частку в структурі обігових коштів займає готова продукція більше 68 %, що на 23,3 % менше порівняно з 2014 роком. Трохи більше 19 % в структурі фондів обігу займають грошові кошти та їх еквіваленти, 7,2 % – дебіторська заборгованість за товари і послуги та майже 6 % – дебіторська заборгованість за розрахунками різних видів та інша дебіторська заборгованість.

Отже, питома вага дебіторської заборгованості усіх видів у 2016 році становила 12,7 %.

Таким чином, оборотний капітал (оборотні кошти) – це кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку.

Зобразимо графічно структуру обігових коштів в СВК «Прогрес» у 2016 році (рис. 2.3).

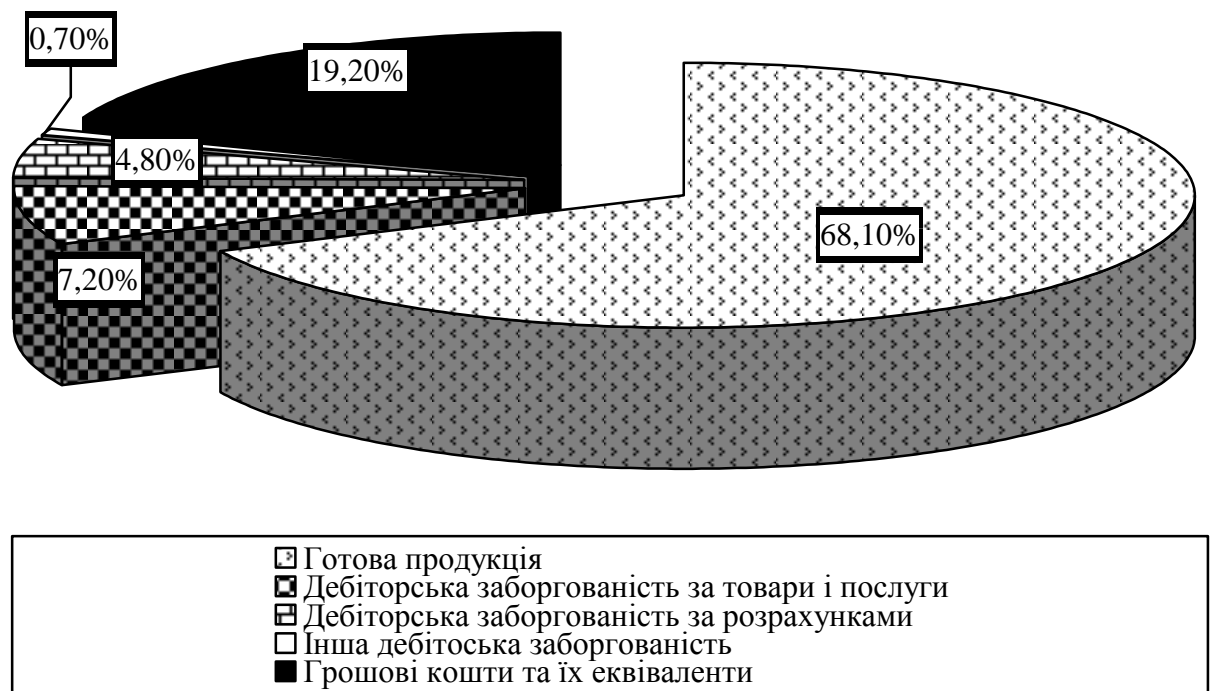

Рис. 2.3. Склад та структуру фондів обігу СВК «Прогрес» 2016 р..

Отже, протягом аналізованого періоду сума наявного оборотного капіталу збільшилась, що сприяє безперервності виробництва та забезпечує виконання всіх процесів. У звітному році оборотний капітал підприємств формується за рахунок реалізації готової продукції та надходжень по дебіторській заборгованості.

Система організації оборотних коштів побудована на певних принципах. По-перше, надання підприємствам самостійності щодо розпорядження, управління оборотними коштами, це означає оперативну самостійність у використанні оборотних коштів. По-друге, визначення планової потреби та розміщення оборотних коштів за окремими елементами й підрозділами. По-третє, коригування розрахованих і чинних нормативів з урахуванням вимог господарювання, що змінюються: обсягів виробництва, цін на сировину та матеріали; постачальників і споживачів; форм застосовуваних розрахунків. По-четверте, раціональна система фінансування оборотних коштів. Це означає формування оборотних коштів за рахунок власних ресурсів і залучених коштів у розмірах, що забезпечують нормальний фінансовий стан підприємства. По-п'яте, контроль за раціональним розміщенням і використанням оборотних коштів. Наявні виробничі засоби підприємства визначають рівень забезпеченості матеріально-технічними ресурсами. Проаналізуємо забезпеченість СВК «Прогрес» основними засобами (таблиця 2.9).

Таблиця 2.9

Динаміка забезпеченості виробничими засобами в СВК «Прогрес»

Показники	2014 р.	2015 р.	2016р.	Відхилення 2016 р. до 2014р	
				+;-	%
Середньорічна вартість основних виробничих фондів тис. грн	42766	48085	66937	24171	156,5
Фондозабезпеченість, тис. грн на 100 га сільськогосподарських угідь	1067,0	1199,1	1676,4	609,4	157,1
Фондоозброєність, тис. грн на середньорічного працівника	216,0	260,0	387,0	171,0	179,2
Фондооснащеність оборотними засобами, тис. грн	653,4	1046,5	1185,8	532,4	181,6

Як бачимо з таблиці, рівень забезпеченості виробничими засобами зростає, а саме: фондозабезпеченість у звітному році дорівнювала 1676 тис. грн. в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, що на 56 % більше базисного року. Майже на 57 % підвищився рівень фондоозброєності і сягав 387 тис. грн. в розрахунку на 1 працівника. Оснащеність оборотними засобами також підвищилась (темп зміни становить 532 тис. грн.) і становила 1186 тис. грн..

Зміна середньорічної вартості основного капіталу супроводжується і структурними змінами (таблиця 2.10).

Як бачимо з таблиці, до складу основних засобів підприємства відносимо: будинки, споруди та передавальні пристрої, машини та обладнання, транспортні засоби, інструменти, прилади, інвентар та інші основні засоби.

Таблиця 2.10

Структура основних виробничих засобів в СВК «Прогрес»
(на кінець року)

Групи основних засобів	2014 р.		2015 р.		2016 р.		Відхилення 2016 р. до 2014 р. +, -
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Будинки, споруди та передавальні пристрої	11445	26,8	13342	27,7	14167	21,2	2722
Машини та обладнання	27329	63,9	30583	63,6	48409	72,3	21080
Транспортні засоби	941	2,2	1109	2,3	1253	1,9	312
Інструменти, прилади, інвентар	26	0,1	26	0,1	40	0,1	14
Інші основні засоби	3025	7,1	3025	6,3	3068	4,6	43
Разом по господарству	42766	100,0	48085	100,0	66937	100,0	24171

У 2016 році найбільшу частку в структурі основного капіталу займають машини та обладнання – 72,3 %, протягом аналізованого періоду їх частка зросла на 8,4 %.

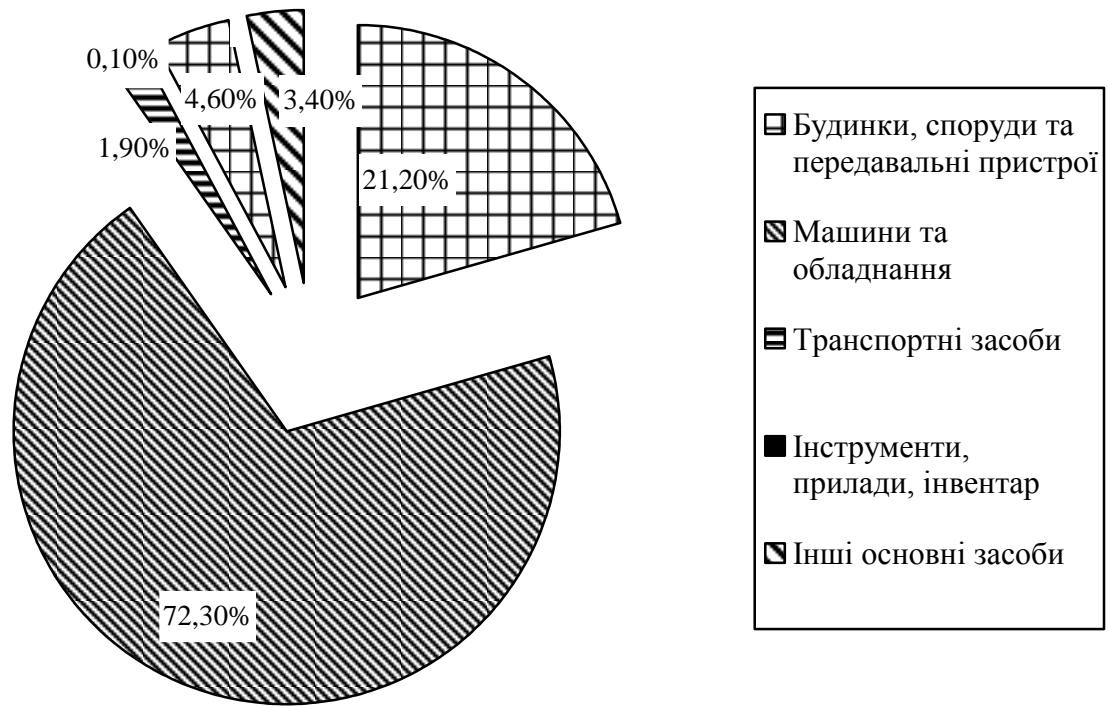

Рис. 2.4. Структура основних засобів в СВК «Прогрес», 2016 р.

Питома вага будинків, споруд та передавальних пристроїв зменшилась на 5,5 % і дорівнювала 21,2 %, але вартість зросла на 2722 тис. грн..

Вартість транспортних засобів протягом аналізованого періоду також підвищилась (темп зміни становить 312 тис. грн.) і дорівнювала 1253 тис.

Отже у звітному році частка машин та обладнання становить трохи більше 72 %, 21,2 % – будинки споруди та передавальні пристрої, 4,6 % – інші основні засоби та 2 % – транспортні засоби та інструменти, прилади і інвентар (рис. 2.4).

Позитивна зміна структури та вартості основного капіталу визначає роботу підприємства над постійним оновлення засобів, та підвищенням рівня ефективності технологічного процесу господарювання.

2.3. Аналіз ефективності управління матеріально-технічними ресурсами в СВК «Прогрес»

Сутність управління матеріально-технічними ресурсами полягає в управлінні (плануванні, організації і контролі) матеріальними, інформаційними та іншими потоками, які орієнтовані на ефективне використання потенційних можливостей, засобів і зусиль для вирішення комплексу задач пов'язаних з багатьма аспектами роботи організації. Щоб здійснювати ефективне управління матеріально-технічними ресурсами необхідно розв'язувати питання покращення планування, обліку і використання матеріально-технічних ресурсів, ритмічності постачання контролю та реалізації, нормуванню запасів, покращення складського господарства та інших важливих питань. Іншими словами здійснення ефективного управління матеріально-технічними ресурсами необхідно розробити визначений інструментарій, що дозволяє досягти поставлених цілей.

Першою складовою цього інструментарію є планування. Планування – процес прийняття рішень на підставі чекань – що дозволяє досягти очікуваних результатів шляхом впливу на складну сукупність взаємно незалежних механізмів.

В основі планування матеріально-технічного забезпечення підприємства лежить план матеріально-технічного постачання, який формується у чотири етапи.

На першому етапі формування плану матеріально-технічного забезпечення, який носить назву підготовчого етапу, визначаються наступні дані:

- виробнича програма і обсяг реалізації продукції у плановому періоді;
- норми витрат матеріалів, терміни зносу інструменту, запасних частин та ін.;

- заявки та розрахунки потреб внутрішніх підрозділів на допоміжні матеріали (реактиви, прибори);
- відомості про залишки матеріалів у цехах, у незавершеному виробництві на початок та на кінець планового періоду;
- стандарти, преїскуранти гуртових цін, тарифи на перевезення, особливі умови постачання окремих видів продукції та інші нормативні документи;
- відомості про фактичні залишки матеріалів на складах, про витрати їх у минулому періоді тощо.

На другому етапі проводиться розрахунок потреби у матеріально-технічних ресурсах. Цей етап визначає кількість матеріалів, які необхідні підприємству для виконання плану виробництва і реалізації продукції та інших робіт у відповідності з виробничою програмою, для ремонтно-експлуатаційних потреб, здійснення заходів по підвищенню ефективності виробництва, капітального будівництва тощо.

На третьому етапі проводиться розробка очікуваних залишків на кінець поточного року та перехідних запасів на початок наступного року.

На четвертому етапі визначаються потреби до завою матеріалів на основі балансу матеріально-технічного постачання.

У загальному вигляді баланс матеріально-технічного забезпечення складається з двох частин. Ліва частина балансу відображає потреби у ресурсах, а права - джерела покриття цих потреб.

Баланс матеріально-технічного забезпечення виробництва розробляють у натуральних одиницях виміру і оформляють у вигляді таблиці (табл. 2.11).

Вихідними даними для побудови балансу матеріально-технічного забезпечення є:

- інформація про кон'юнктуру ринку товарів;
- плановий обсяг випуску продукції, визначений в асортименті та номенклатурі;
- плани технічного, організаційного розвитку та реконструкції

- підприємства;
- аналіз витрат матеріальних ресурсів у звітному періоді;
 - інформація щодо обсягів наявних запасів матеріальних ресурсів на складах підприємства;
 - інформація щодо постійних та тимчасових постачальників з визначенням системи транспортного забезпечення, цін та тарифів;
 - прогресивні норми витрат матеріальних ресурсів;
 - прогнозні дані стосовно можливих ризиків у системі матеріально-технічного постачання, матеріальних та фінансових втрат.

Визначення потреби у матеріальних ресурсах проводять за основними напрямками господарської діяльності з використанням прогресивних норм витрат матеріалів. Враховують можливості для використання економічних видів матеріалів, відходів виробництва, вторинної сировини і паливно-мастильних матеріалів (таблиця 2.11)

Як бачимо з таблиці, забезпеченні виробництва матеріально-технічними засобами досить задовільно і коливається в межах 95-105 %. Фактично забезпечене підприємство у звітному році: мінеральними добривами, рівень забезпечення – 103 %, паливом та мастильними матеріалами – 100,1 %.

Таблиця 2.11

Баланс матеріально-технічного забезпечення виробництва...
підприємства на... рік

Найменування матеріальних ресурсів	2016 р.		Відхилення, +/-
	План	Факт	
Насіння та посадковий матеріал, тис. грн.	45000	44222,1	-777,9
Корми, тис. грн.	10500	11545,9	2199,9
Інша продукція сільського господарства (гній, підстилка, яйця для інкубації), тис. грн.	50,0	47,8	-2,2
Мінеральні добрива, тис. грн..	5200	5346,0	146,0
Пальне і мастильні матеріали, тис. грн.	5020	5052,9	32,9
Електроенергія , тис. грн.	1000,0	933,4	-66,6

Паливо і енергія, тис. грн.	72,0	71,9	-0,1
Запасні частини, ремонтні та будівельні матеріали, тис. грн.	3500	3609,9	109,9
Оплата послуг і робіт, що виконані сторонніми організаціями, тис. грн.	8512,0	8869,4	357,4
Амортизація, тис. грн..	7970,0	7951,9	-18,1

Високий рівень забезпеченості мають запасні частини, ремонтні та будівельні матеріали – 103,1 % та корми – майже 110 %.

Плани матеріально-технічного забезпечення складають на перспективу, а також на поточний рік, квартал, місяць. Ці плани є основою для укладання угод з постачальниками відповідних матеріальних ресурсів (таблиця 2.11).

Отже, підприємство у наступному році планує забезпечити виробництво на суму 81365 тис. грн.. Основними джерелами покриття потреби передбачено: вартість готової продукції, яка знаходиться на складі, залишкові кошти у незавершеному виробництві, мобілізація внутрішніх ресурсів, тобто прибуток підприємства, резервні та страхові фонди та інші надходження.

Таблиця 2.11

План матеріально-технічного забезпечення виробництва
на 2017 рік, тис. грн

Потреба	Сума,грн.	Джерела покриття потреби	Сума,грн.
1. Основне виробництво	38534	1. Залишок на складах	24250
2. Незавершене виробництво	8122	2. Залишок у незавершеному виробництві	7200
3. Заходи по вдосконаленню технічного розвитку	2457	3. Мобілізація внутрішніх ресурсів	26500
4. Ремонтно-експлуатаційні потреби	3700	4. Постачання за контрактами	13400
5. Капітальне будівництво	9500	5. Інші джерела	10015
6. Утворення виробничих запасів	15600		
7. Інші потреби	3452		
Усього	813654	Усього	81365

13400 тис. грн. відведено на укладання договорів та відповідно постачання сировини та матеріалів за контрактами. Сума інших джерел становить 10015 тис. грн..

Проаналізуємо наявність та рух матеріальних запасів в СВК «Прогрес», таблиця 2.12.

Таблиця 2.12

Аналіз матеріальних запасів в СВК «Прогрес»

Показники	Сума, тис. грн.			Відхилення, 2016 р. до 2014 р.	
	2014 р.	2015 р.	2016 р.	+/-	%
1. Запаси, сировина, матеріали та інші аналогічні цінності	14116	24432	13944	-172	98,8
2. Готова продукція	11034	11992	16468	5434	149,2
3. Товар для перепродажу	412	-	-	-412	-
4. Витрати майбутніх періодів	-	123	-	-	-
5. Загальна величина запасів	25562	36547	30412	4850	119,0

Як бачимо з таблиці, загальна сума запасів підприємства збільшилася в звітному році на 4850 тис. грн.. і становила 30412 тис. грн. У 2014 році складовими матеріальних запасів були: виробничі запаси, матеріали та інші цінності – питома вага 55,2%; готова продукція та товари для продажу становлять – 44,8 %. У 2016 році частка виробничих запасів знизилась маже на 10 % і дорівнювала 45,8 %, близько 54 % у структурі матеріальних запасів припадає на готову продукцію. За період з 2014 по 2016 роки сума готової продукції збільшилась на 5434 тис. грн. і становила 16468 тис. грн..

Графічно аналіз структури матеріальних запасів СВК «Прогрес» представлений на рис. 2.7.

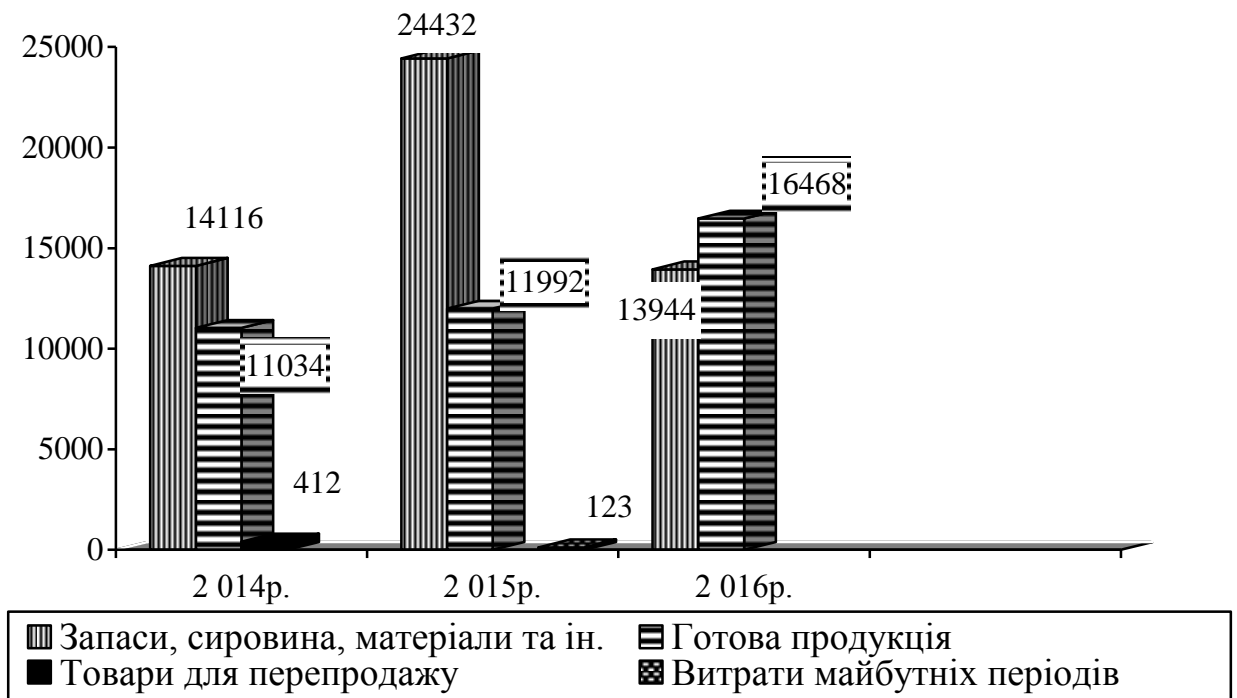

Рис. 2.7. Матеріальні запаси СВК «Прогрес», 2014-2016 рр..

Отже, сума виробничих запасів на підприємстві зростає і становить 30412 тис. грн..

Визначення потреби в матеріальних ресурсах – центральна ланка в плануванні матеріально-технічного постачання підприємства.

Потреба в матеріальних ресурсах складається з потреби в ресурсах на основне виробництво, на створення і підтримку перехідних запасів на кінець планового періоду та потреби на інші види господарської діяльності, включаючи і невиробничу.

При розрахунку потреби в матеріальних ресурсах необхідно враховувати наявність засобів для їх покриття. Джерела покриття можуть бути власними або позиковими. Потреба в матеріальних ресурсах планується по всій номенклатурі матеріалів у вартісному і натуральному вираженні. Обсяги і терміни постачань матеріалів на підприємство зумовлюються режимом їх виробничого споживання, створенням і підтримкою необхідного рівня виробничих запасів.

Обсяг необхідних матеріальних ресурсів складається з потреби в матеріалах, необхідних для впровадження нової техніки, для виготовлення оснащення та інструменту, на експлуатаційні та технологічні потреби, на створення необхідного доробку незавершеного виробництва і на освіту перехідних запасів. Потреба в матеріальних ресурсах визначається на основі балансу МТО підприємства з урахуванням залишків і внутрішніх джерел забезпечення.

Визначення потреби в матеріальних ресурсах можна здійснити трьома методами: детермінованим – на основі планів виробництва і нормативів витрати; стохастичним – на основі імовірнісного прогнозу з урахуванням потреб за минулі періоди; оцінними – на основі дослідно-статистичної оцінки. Вибір методу залежить від особливостей матеріальних ресурсів, умов їх споживання і наявності відповідних даних для проведення необхідних розрахунків.

При створенні стійкої бази постачання будь-якого підприємства надзвичайно важливий вибір постачальника. Рішення розмістити замовлення в конкретного постачальника залежить від низки факторів. Постачальник повинен задовольняти за якістю та обсягом продукції, що поставляється, умовами доставки продукції, ціною і рівнем обслуговування. Важливим при виборі підприємством постачальника є його технічний стан, розвиненість інфраструктури, фінансове становище, трудові відносини та місцезнаходження.

Рішення про вибір постачальника можна розглядати як вибір в умовах невизначеності, що пов'язано з досить високим ризиком. Ризик зростатиме під час закупівлі невідомих сировини, виробів або обладнання. Тому слід звертатися до додаткових джерел інформації. Це можуть бути каталоги, торгові журнали, різного роду рекламні оголошення і використання Інтернету.

Оцінка постачальників вимагає безперервного відстеження їх діяльності. Зазвичай підприємства-замовники розбивають існуючих

постачальників на дві групи. До першої входять нові постачальники, надійність яких ще не перевірена. Другу групу складають постачальники, що вже зарекомендували себе в минулі роки. Ці постачальники постійно оцінюються з формальних та неформальних позицій.

Неформальна оцінка включає оцінку особистих контактів з постачальником і співробітниками його підрозділів. Замовник акумулює всю інформацію про постачальника; особливо важливо буває встановити особисті контакти з відділом закупівель.

Багато підприємств проводять рейтинги постачальників з бальною оцінкою по кожному фактору. Хороші результати діяльності постачальника можуть бути винагороджені додатковими замовленнями, в той час як слабкі постачальники можуть отримати знижені обсяги замовлення або від їхніх послуг можна відмовитися.

Більшість підприємств спостерігають за діяльністю основних постачальників набагато уважніше, ніж за діяльністю другорядних. Для розподілу постачальників на категорії аналогічно поділу запасів за обсягами і ціною закуповуваних партій матеріалів використовується модель ABC. Мета такого поділу полягає в тому, щоб оцінити кожную категорію за відповідною схемою оцінки.

Важлива також оцінка діяльності потенційних постачальників, але для цього часто необхідні значні затрати часу та коштів. При оцінці потенційних постачальників найбільш важливі їх технічні та інженерні можливості, виробничий і фінансовий план та здатність ефективно керувати виробництвом.

При оцінці потенційного постачальника необхідно відповісти на наступні питання: чи здатний цей постачальник повністю задовольнити потреби замовника в короткостроковому і довгостроковому періоді.

Важлива оцінка фінансової сторони діяльності постачальника. У числі інших показників перевіряються його кредитний рейтинг, структура капіталу, рентабельність, оборотний капітал, стан запасів,

коефіцієнт ліквідності, прибутковість інвестицій та ін. Всі ці показники характеризують фінансову стабільність і конкурентоспроможність продукції постачальника.

Крім зазначених факторів, які слід враховувати при виборі постачальників, важливо й те, у кого купувати продукцію: у виробників або у дистриб'юторів. Для прийняття цього рішення потрібно досліджувати фінансове становище, сформовану репутацію, якість продукції, що поставляється і обслуговування, надійність постачань і обґрунтованість ціни. Всі ці фактори слід враховувати при виборі додаткових джерел

При організації МТО підприємств в умовах ринкових перетворень широко використовуються логістичні підходи. Головна частина інфраструктури процесу постачання – складське господарство.

Одним з основних питань організаційної структури управління МТО по функціях і товарним принципом є визначення потреби в матеріальних ресурсах. Для визначення матеріальних ресурсів застосовуються різні методи.

Основна перевага комерційної логістики полягає в тому, що використання логістичного методу в постачанні дозволяє мінімізувати транспортні витрати при раціоналізації процесу постачання.

Особливий інтерес представляють методи планування в постачанні та логістиці: моделі з визначення партії поставок продукції, мінімізації витрат на утримання запасів.

Вибираючи постачальника при організації закупівель матеріальних ресурсів, слід дотримуватися основних принципів, що є гарантією надійності і ефективності організації процесу постачання матеріальними ресурсами.

На балансі господарства рахується 47 тракторів, 13 зернозбиральних, 4 бурякозбиральних комбайнів, 40 вантажних і спеціальних автомобілів.

Ефективність використання активів підприємства залежить від рівня його забезпеченості кваліфікованими працівниками. Оскільки СВК «Прогрес» має належний рівень забезпеченості трудовими ресурсами, то

ефективність використання активів підприємства також підвищилась (таблиця 2.15).

Таблиця 2.15

Ефективність використання активів в СВК «Прогрес»

Показники	Роки			Відхилення +/-
	2014	2015	2016	
Оборотність основних засобів, разів	0,93	1,05	0,9	-0,03
Оборотність оборотних активів, разів	1,52	1,20	1,28	-0,24
Оборотність товарно-матеріальних запасів, разів	1,27	1,61	1,57	0,3
Оборотність дебіторської заборгованості, днів	4	6	4	-
Фондовіддача, грн. за доходом від реалізації	0,9	1,1	0,91	0,01
за прибутком	0,2	0,3	0,03	-0,17
Фондомісткість, грн. за доходом від реалізації	1,1	0,9	1,1	-
за прибутком	5,0	3,3	33,3	28,3
Норма прибутку, %	14,3	16,4	15,3	10,0

Як бачимо з таблиці ефективність використання основних засобів знизилась. Так фондівдача за доходом від реалізації у 2016 р. становила 0,91 грн., що на 1 коп. нижче, ніж у 2014 р. Такий результат показує, що на 1 затрачену гривню основних засобів підприємством одержано близько 90 коп. реалізованої продукції. Оборотність основних засобів знизилась на 3 %. Оборотність оборотних активів та товарно-матеріальних цінностей мають позитивну тенденцію зростання. Так оборотність оборотних засобів у звітному році дорівнювала 1,28, з тривалістю одного обороту 285 дні, що на 4 % вище базисного. Оборотність товарно-матеріальних цінностей також зросла і сягала рівня 1,6. Оборотності дебіторської заборгованості, у 2016 р. становила 4 дні.

Зниження фондівддачі за доходом сприяє зростанню фондомісткості продукції. Рентабельності використання основних засобів у звітному році дорівнювала 3 % , що на 17 % нижче базисного року. Норма прибутку також має позитивну тенденцію до зростання і у 2016 р. дорівнювала більше 15 %.

Зростання рівня доходу на підприємстві, сприяє підвищенню ефективності використання його активів та відтворення.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

3.1. Шляхи удосконалення матеріального забезпечення підприємства

Необхідною умовою успішної реалізації поточних планів є забезпечення виробництва необхідними ресурсами, в тому числі матеріально-технічними та енергетичними.

Матеріальне забезпечення (МЗ) підприємства – це визначення потреби в ресурсах, їх розподіл за видами робіт і в часі.

МЗ виробництва планується її річному, квартальному та місячному розрізах.

Процес МЗ виробництва направлений на своєчасне постачання на склади підприємства або безпосередньо на робочі місця матеріально-технічних ресурсів (МТР), забезпечення їх ефективного використання, застосування вторинних ресурсів, сировини і матеріалів місцевого виробництва.

За умов загострення конкуренції головними факторами виживання підприємств стає підвищення економії від масштабів виробництва та зниження загальновиробничих та адміністративних витрат. У результаті цього в кінці ХХ століття МЗ перетворилося на один з важливих факторів конкурентоспроможності підприємства. Якщо раніше під МЗ розуміли лише операції, пов'язані з переміщенням фізичних об'єктів, то тепер – способи і методи координації відносин підприємства з його постачальниками і споживачами в конкурентному середовищі. МЗ вирішує завдання пошуку найкращого реагування підприємства на потреби ринку і забезпечення найбільш економічного варіанту їхнього співіснування.

Для здійснення МЗ необхідний відповідний інструментарій, який допомагає управляти рівнем матеріально-енергетичних витрат.

У зв'язку з цим першочерговий інтерес вимикають системи планування та інформації. В процесі стратегічного планування приймаються рішення, які мають підношення до структури мережі товаропросування. Оперативне і поточне планування МЗ – засіб регулювання і контролю використовуваних у виробництві сировини, матеріалів, готових виробів. Його завдання полягає в розвитку контактів, діалогів між різними службами підприємства, посиленні координації їх діяльності та підвищення мотивації по відношенню до завдань МЗ.

Для досягнення поставленої мети щодо організації МЗ на підприємстві необхідно постійно виконувати такі роботи:

- проведення маркетингових досліджень ринку постачальників окремих видів ресурсів. Вибір постачальників рекомендується здійснювати за системою таких критеріїв: наявність ліцензії і достатнього досвіду роботи в даній галузі; високий організаційно-технічний рівень виробництва; надійність і прибутковість діяльності; забезпечення конкурентоспроможності продукції; оптимальна ціна продукції; проста схема і стабільність поставок;
- нормування потреби а конкретних видах ресурсів;
- розробка організаційно-технічних заходів по зниженню норм і нормативів витрачання ресурсів;
- пошук нових каналів та ефективних форм МЗ виробництва;
- планування МЗ виробництва;
- організація доставки, зберігання і підготовки ресурсні до виробництва;
- організація забезпечення ресурсами робочих місць;
- облік і контроль використання ресурсів;
- організація збору і переробки відходів виробництва;
- аналіз ефективності використання ресурсів;
- стимулювання поліпшення використання ресурсів.

Конкретну форму забезпечення МЗ підприємство вибирає виходячи з особливостей ресурсу, тривалості його отримання, кількості пропозицій, прості, ціни та інших факторій.

Одним з шляхів удосконалення матеріального забезпечення підприємства є планування потреби в матеріалах на утворення виробничих запасів

Запаси – будь-які ресурси підприємства, які призначені для використання, але тимчасово не використовуються. Запасами можуть бути сировина, паливо, обладнання, машини, товари, електроенергія тощо. Виробничий процес не може забезпечуватися без наявності запасів матеріально-технічних ресурсів, без їх поступового використання. Основна причина, що обумовлює необхідність створювати запаси, є та, що в реальних умовах неможливо забезпечити сумісність моменту створення певного ресурсу з моментом його використання. Таким чином, створений ресурс до моменту його використання знаходиться у вигляді запасу.

Планування процесу формування виробничих запасів є елементом системи управління виробничо-господарською діяльністю, складовою частиною плану матеріально-технічного забезпечення, полягає в розробці і впровадженні системи планування економічно обґрунтованої величини виробничих запасів і організації їх ефективного використання. Запаси сировини і матеріалів повинні бути мінімальними, однак їх розміри мають забезпечити безперебійну роботу підприємства.

Обсяг виробничого запасу (З) в натуральних показниках, призначений для забезпечення неперервності виробничого процесу на підприємстві протягом певного періоду, визначається за формулою[1]

$$З = З_{\text{пот}} + З_{\text{тр}} + З_{\text{т}} + З_{\text{п}} + З_{\text{с}},$$

де $Z_{\text{пот}}$ – поточний запас; $Z_{\text{тр}}$ – транспортний запас; $Z_{\text{т}}$ – технологічний запас; $Z_{\text{п}}$ – підготовчий запас; $Z_{\text{с}}$ – страховий запас.

Запас матеріальних ресурсів (певна кількість матеріалів) постійно знаходиться в системі матеріально-технічного постачання, що охоплює етапи замовлення, придбання, транспортування, зберігання та інші.

Встановлюючи обсяг виробничого запасу, враховують величину потреби підприємств у різних видах матеріалів, періодичність запуску їх у виробництво, періодичність виготовлення продукції підприємствами-постачальниками, розміри транзитних і замовних норм постачання відповідних матеріалів, віддаленість підприємств-споживачів від підприємств-постачальників і постачально-збутових баз та інші фактори, що впливають на рівень виробничих запасів.

Поточний запас – основна частина виробничого запасу матеріалів, що створюється на підприємстві для забезпечення щоденних поточних потреб виробництва, ритмічності виробництва в період між двома черговими надходженнями на підприємство матеріалів в умовах рівномірності поставок за періодичністю та величиною відвантажувальних партій.

Норму поточного запасу встановлюють так, щоб вона могла забезпечити ритмічність роботи підприємства протягом часу, що дорівнює половині планового інтервалу між поставками матеріалу.

Транспортний запас – кількість матеріалів, що постійно знаходиться на транспорті протягом певного часу, що визначається тривалістю транспортування матеріалів від постачальника до підприємства.

Технологічний запас утворюється для того, щоб здійснити організаційно-технічну підготовку матеріалу до початку його використання у виробництві.

Підготовчий запас призначений для забезпечення виробництва матеріалами протягом певного часу, необхідного для розвантажування транспортних засобів, що надійшли до складів підприємства, сортування та складування матеріалів, перевірки їх якості.

Норму підготовчого запасу встановлюють так, щоб вона могла забезпечити ритмічність виробництва протягом кількості днів, необхідних

для підготовки нових матеріалів, що надійшли, до їх використання на виробництві.

Нормування сезонних запасів ґрунтується на визначенні тривалості сезонної перерви в постачанні матеріалів. Максимальну тривалість сезонної перерви встановлюють з таким розрахунком, щоб вона дорівнювала кількості днів від найбільш ранньої дати останньої поставки матеріалу перед сезонною перервою до найпізнішої дати постачання матеріалу після закінчення сезонної перерви. Такий підхід засовують, наприклад, при визначенні норми сезонного запасу матеріалів при забезпеченні його постачання водним транспортом.

Страховий запас призначений для забезпечення виробництва при повному використанні поточного запасу і можливих порушень в періодичності надходження матеріалів на підприємство із-за несвоєчасності відправки матеріалів, затримки при транспортуванні, інших непередбачених причин.

Страховий запас створюється з метою забезпечення безперервного процесу виробництва у випадку недостачі або порушення режиму постачання матеріалів. Страховий запас обумовлений випадковими відхиленнями від середнього інтервалу постачання матеріалів. Створення страхового запасу планують, головним чином, при транзитних формах поставки матеріалів. При формуванні страхового запасу необхідно враховувати характер, спеціалізацію виробництва. Не є необхідним створення страхового запасу на підприємствах, де виробництво продукції здійснюється одиничним або дрібносерійним способом.

В ринкових умовах планування на підприємстві виробничих запасів ґрунтується на нових вимогах до організації постачань, формуванні та використанні запасів на всіх стадіях виробничого процесу з метою мінімізації загальних витрат підприємства. Система організації постачань повинна забезпечити оперативність, мобільність, необхідну ефективність роботи підприємства. Ця система призначена враховувати ризики при нестійкому

попиті на продукцію, коли неминуче виникають невизначеності, пов'язані з ймовірністю існування додаткових матеріальних витрат і неможливістю достатньо точної оперативної оцінки більшості витрат. Оцінка можливого ризику підприємств и умовах невизначеності умов організації матеріального постачання відноситься до однієї із найбільш складних і мало досліджених проблем. В загальному вигляді можна стверджувати, що підприємство має відмовитися від прийнятого способу постачання матеріальних ресурсів, якщо ризик перевищує припустимий рівень.

Концепція життєвого циклу товару свідчить про те, що ринок і споживач постійно очікують нової продукції. Підприємство зацікавлене в постійному освоєнні продукції, оскільки це дозволяє:

- розширити сферу збуту;
- збільшити прибуток;
- зменшити залежність під реалізації традиційної продукції;
- підвищити рівень використання виробничих ресурсів, зменшити відходи виробництва;
- ефективно використовувати існуючі системи товаропросування.

Процес планування освоєння нової продукції (послуг) включає декілька взаємопов'язаних етапів: генерація ідей; добір (фільтрація) ідей; розробка концепції; перевірка концепції; економічний аналіз; розробка товару; пробний маркетинг; комерційна реалізація.

Отже, створення нової продукції – процес складний, який вимагає і істотних витрат, але без нього неможливе успішне функціонування підприємства.

Задум і випуск нової продукції характеризуються певним ризиком, вимагають певною часу. В середньому лише одна з п'ятдесяти ідей забезпечує комерційний успіх.

Нова продукція може мати різні форми – нове застосування традиційних виробів; новий дизайн, технічне вдосконалення виробів; принципово нові товари. У всіх випадках вдосконалення, розробка і

впровадження нової продукції пов'язані зі значними, витратами підприємства. Саме тому новаторська ідея попередньо докладно вивчається, обґрунтовується, прогнозується майбутній продаж продукції.

Про випуск нової та вдосконалення традиційної продукції необхідно постійно думати з метою забезпечення стабільного розвитку підприємництва. Практика господарювання свідчить про те, що нову продукцію слід впроваджувати тоді, коли попередня перебуває в фазі зрілості. На думку спеціалістів з управління вдалим асортимент вважається, коли: 30-40 % продукції перебуває в стадії росту; 30-40 % – у стадії зрілості; 10- 20 %– у стадії впровадження; решта може перебувати у стадії народження або спаду.

Проблема планування освоєння нового продукту включає не тільки технічну розробку виробу, але і комплекс організаційно-економічних заходів, що направлені на задоволення запитів споживачів і збільшення рентабельності підприємства. В основі планування оновлення продукції лежить концепція життєвого циклу продукції.

Протягом свого життя продукція на ринку переживає декілька етапів. Перший етап – впровадження, коли товар є новинкою і потрібен певний час та значні грошові витрати (особливо на рекламу), щоб довести споживачеві його комерційні переваги. На другому етапі, зазвичай, виникають досить великі витрати виробництва і прибуток при цьому малий чи, навіть, від'ємний. Другий етап — етап росту, коли становлення товару на ринку супроводжується стрімким зростанням попиту на нього. На даному етапі здійснюється модифікація базової моделі продукту, формується плановий діапазон цін. Третій етап — етап зрілості, коли обсяг продажу товару, досягнувши його максимального значення, починає поступово скорочуватися. Подальше просування товару на ринку ускладнюється і набуває надзвичайно жорсткого конкурентного характеру. І, нарешті, четвертий етап – етап старіння, коли попит на товар на ринку неухильно падає. Скорочується обсяг виробництва даного товару, а потім зовсім припиняється випуск цієї продукції.

Більшість проблем, що виникають у зв'язку з розробкою нових продуктів, за своїм характером є організаційними. Дослідження сотень американських компаній показало, що в 84 % з них найбільш важливими проблемами були проблеми планування й організації виробництва нових продуктів, а не техніко-технологічні проблеми, пов'язані з особливостями продуктів[2].

Тому при плануванні підприємством розробки нових товарів необхідно з'ясувати, на якому етапі життєвого циклу знаходяться їх аналоги, взаємозамінні товари, що вже представлені на ринку.

При плануванні асортименту звичайно вважають, що розробка нової моделі продукту є заходом, пов'язаним із малим ризиком, особливо якщо вона розробляється на основі вже добре відомого продукту, на готовій виробничій лінії, і зовсім ясно, що дана зміна необхідна та прийнятна для покупців. Ризик буде збільшуватися в прямій залежності від ступеня новизни продукту і від того, наскільки технологія його виробництва та розподілу відрізняється від досвіду підприємства в цій сфері.

Основним фактором успіху нового продукту є наявність на підприємстві ефективної системи планування, що охоплює всі етапи розробки продукту.

За складом і завданнями планових робіт, які виконуються у процесі створення, підготовки виробництва та освоєння нової продукції виділяються такі їх види: науково-дослідні, конструкторські та технологічні, організаційно-планові, роботи матеріально-технічного, економічного та соціально-психологічного характеру.

План оновлення продукції складається на основі завдань стратегічного плану, розширеному варіанті план оновлення продукції може містити такі розділи: якісні та структурні зміни «портфеля» продукції підприємства; економічна ефективність виробництва нової (оновленої) продукції; норми і нормативи; виробництво та реалізація продукції; матеріально-технічне

забезпечення виробництва нової продукції; персонал і оплата праці; витрати виробництва нової продукції, прибуток, рентабельність.

Випуск нової продукції містить великий комплекс робіт, що отримав назву «Підготовка виробництва».

В залежності від послідовності виконання робіт виділяють наступні стадії підготовки виробництва нового виробу:

а) науково-дослідні роботи по створенню продукції, тобто комплекс досліджень, що проводиться з метою отримання обґрунтованих вихідних даних, принципів та шляхів створення нової або модернізації продукції, що випускається;

б) дослідно-конструкторські розробки – комплекс робіт по створенню конструкторської і технологічної документації, виготовлення і використання дослідних зразків виробів;

в) технічна підготовка виробництва – сукупність робіт, що забезпечує конструкторську і технологічну готовність підприємств до випуску нового виробу заданого рівня якості при встановлених строках, обсягах випуску та витратах. У свою чергу, технічна підготовка містить конструкторську та технологічну підготовку. Конструкторська підготовка передбачає процес створення комплексу конструкторської документації, необхідної для виготовлення, її принципів експлуатації. Технологічна підготовка містить роботи по створенню та удосконаленню технологічних процесів, оформленню необхідної документації, проектуванню та виготовленню технологічної оснастки;

г) освоєння виробництва – складова частина постачання продукції на виробництво, що включає обробку і перевірку підготовленого технологічного процесу та оволодіння практичними прийомами виготовлення продукції. Освоєння виробництва є кінцевою стадією всієї підготовки виробництва, після чого починається серійний або масовий випуск продукції.

У процесі розробки та впровадження продукції у виробництво вирішуються наступні основні завдання:

- забезпечення потреб у новій продукції внутрішніх споживачів та експорт даної продукції;
- створення і виробництво продукції високого технічного рівня та якості, конкурентоспроможної на внутрішньому і зовнішньому ринках;
- скорочення термінів розробки та освоєння виробництва нової продукції;
- забезпечення стабільності та покращення (відповідно до умов ринку) показників якості продукції та ефективної її експлуатації;
- забезпечення та підвищення конкурентоспроможності продукції підприємства;
- завоювання прихильності споживачів до продукції підприємства та створення її позитивного іміджу.

Вихідними даними для планування технічної підготовки виробництва є: планові завдання розробки й освоєння виробництва нової продукції; планові нормативи для визначення обсягу і трудомісткості робіт кожного етапу технічної підготовки.

Планові нормативи технічної підготовки виробництва поділяються на об'ємні і трудові. За допомогою об'ємних нормативів встановлюється обсяг робіт у натуральному вимірі, а за допомогою трудових – у норма-годинах. До об'ємних нормативів належать: кількість оригінальних деталей, які припадають на виріб відповідної групи складності; кількість технологічних карт на одну деталь за видом обробки; коефіцієнт технологічної оснащеності за видами процесів і оснащення за групами складності.

До трудових нормативів входять: трудомісткість конструкторських, креслярських, копіювальних та інших робіт із проектування оригінальної деталі, трудомісткість проектування технологічного процесу й оснащення на одну оригінальну деталь тощо.

Обсяг робіт по конструкторській підготовці визначається в залежності від кількості оригінальних деталей, а по технологічній – від кількості оригінальних деталей і технологічних назв на одну деталь за видами обробки.

Обсяг робіт по проектуванню і виготовленню технічної оснащення залежить від кількості оригінальних деталей і коефіцієнтів технологічної оснащення їх виробництва.

Коефіцієнт технологічної оснащення показує скільки одиниць спеціальної оснащення приходить в середньому на одну оригінальну деталь.

Розрізняють коефіцієнти оснащення за окремими видами оснастки та сумарний коефіцієнт, який характеризує загальну оснащеність технологічного процесу. Величі на цих коефіцієнтів залежить, насамперед, від типу виробництва. Чим вища серійність виробництва, тим більший коефіцієнт технологічної оснащення. За цими коефіцієнтами для певного типу виробництва можна орієнтовно визначити кількість технологічної оснащення кожного виду шляхом множення даного коефіцієнта на кількість оригінальних деталей та виробів, що проектуються.

Після визначення обсягу конструкторських і технологічних робіт розраховується і трудомісткість. Для цього необхідні нормативи трудомісткості за групами складності: на проектування однієї оригінальної деталі; на розробку одного технологічного процесу за видами обробки; на проектування та виготовлення однієї одиниці технологічного оснащення за видами; на наладку одного технологічного процесу за видами обробки. Ці нормативи носять галузевий характер і встановлюються різними методами на основі аналізу й узагальнення фактичних даних проектних організацій і підприємств галузі. При відсутності відповідних нормативів обсягів робіт їх трудомісткість визначаються шляхом експертної оцінки.

Після цього розробляється основний плановий документ-генеральний план-графік технічної підготовки виробництва нового виробу, який визначає послідовність робіт та загальну тривалість циклу технічної підготовки виробництва.

Отже, кожне підприємство, незалежно від масштабів і виду діяльності, кожна підприємницька структура в умовах ринкового господарювання

займається плануванням. Відсутність планів супроводжується помилковими маневрами, несвоєчасною зміною орієнтації, що призводить до втрати позицій на ринку, нестійкого фінансового стану, банкрутства підприємств.

3.2. Планування та нормування матеріально-технічних ресурсів підприємства

Практика господарювання свідчить про те, що планування створює для суб'єктів господарювання важливі переваги:

- забезпечує підготовку до використання майбутніх сприятливих для підприємства умов;
- попереджує про можливі проблеми;
- стимулює управлінський персонал до реалізації своїх рішень в подальшій діяльності;
- поліпшує координацію дій управлінського персоналу підприємства;
- сприяє раціональному використанню ресурсів на підприємстві.

Необхідною умовою успішної реалізації поточних планів є забезпечення виробництва необхідними ресурсами, в тому числі матеріально-технічними та енергетичними, та вирішення питань шляхів удосконалення матеріального забезпечення підприємства.

Панування матеріально-технічного забезпечення має своєю головною метою визначення оптимальної потреби підприємства у матеріальних ресурсах для забезпечення виробничо-господарської та комерційної діяльності, створення оптимальних запасів товарно-матеріальних цінностей.

В основі планування матеріально-технічного забезпечення підприємства лежить план матеріально-технічного постачання, який формується у чотири етапи.

На першому етапі формування плану матеріально-технічного забезпечення, який носить назву підготовчого етапу, визначаються наступні дані:

- виробнича програма і обсяг реалізації продукції у плановому періоді;
- норми витрат матеріалів, терміни зносу інструменту, запасних частин та н.;
- заявки та розрахунки потреб внутрішніх підрозділів на допоміжні матеріали (реактиви, прибори);
- відомості про залишки матеріалів у цехах, у незавершеному виробництві на початок та на кінець планового періоду;
- стандарти, прейскуранти гуртових цін, тарифи на перевезення, особливі умови постачання окремих видів продукції та інші нормативні документи;
- відомості про фактичні залишки матеріалів на складах, про витрати їх у минулому періоді тощо.

На другому етапі проводиться розрахунок потреби у матеріально-технічних ресурсах. Цей етап визначає кількість матеріалів, які необхідні підприємству для виконання плану виробництва і реалізації продукції та інших робіт у відповідності з виробничою програмою, для ремонтно-експлуатаційних потреб, здійснення заходів по підвищенню ефективності виробництва, капітального будівництва тощо.

На третьому етапі проводиться розробка очікуваних залишків на кінець поточного року та перехідних запасів на початок наступного року.

На четвертому етапі визначаються потреби до завозу матеріалів на основі балансу матеріально-технічного постачання.

У загальному вигляді баланс матеріально-технічного забезпечення складається з двох частин. Ліва частина балансу відображає потреби у ресурсах, а права - джерела покриття цих потреб. При цьому ліва і права частина балансу мають дорівнювати одна одній. Баланс матеріально-технічного забезпечення відображається наступною формулою:

$$R_{вп} + R_{нв} + R_{тр} + R_{ре} + R_{кб} + R_{з} + R_{ін} = \Delta Q_{оч} + \Delta Q_{нв} + Q_{вр} + Q_{ст} + Q_{ін} \quad (3.1)$$

де $R_{вп}$ - потреба у матеріалах на виконання виробничої програми;

$R_{нв}$ - потреба у матеріалах на поповнення незавершеного виробництва;

$R_{тр}$ - потреба у матеріалах для забезпечення впровадження заходів по вдосконаленню технічного розвитку;

$R_{ре}$ - треба у матеріалах для виконання ремонтно-експлуатаційних робіт;

$R_{кб}$ - потреба у матеріалах для капітального будівництва;

$R_{з}$ - потреба у матеріалах на утворення виробничих запасів;

$R_{ін}$ - потреба у матеріалах для забезпечення інших потреб;

$\Delta Q_{оч}$ - очікуваний залишок матеріалів на початок планового періоду;

$\Delta Q_{нв}$ - залишок матеріалу у незавершеному виробництві на початок планового періоду;

$Q_{вр}$ - кількість матеріалів утворених у результаті мобілізації внутрішніх ресурсів;

$Q_{ст}$ - кількість матеріалів, що постачається за контрактами зі сторони;

$Q_{ін}$ - кількість матеріалів інших джерел постачання.

Баланс матеріально-технічного забезпечення виробництва розробляють у натуральних одиницях виміру і оформляють у вигляді таблиці (табл. 8.1).

Вихідними даними для побудови балансу матеріально-технічного забезпечення є:

- інформація про кон'юнктуру ринку товарів;
- лановий обсяг випуску продукції, визначений в асортименті та номенклатурі;
- плани технічного, організаційного розвитку та реконструкції підприємства;
- аналіз витрат матеріальних ресурсів у звітному періоді;
- інформація щодо обсягів наявних запасів матеріальних ресурсів на складах підприємства;

- інформація щодо постійних та тимчасових постачальників з визначенням системи транспортного забезпечення, цін та тарифів;
- прогресивні норми витрат матеріальних ресурсів;
- прогнозні дані стосовно можливих ризиків у системі матеріально-технічного постачання, матеріальних та фінансових втрат.

Визначення потреби у матеріальних ресурсах проводять за основними напрямками господарської діяльності з використанням прогресивних норм витрат матеріалів. Враховують можливості для використання економічних видів матеріалів, відходів виробництва, вторинної сировини і паливно-мастильних матеріалів.

Для підвищення ефективності матеріально-технічного постачання необхідно проводити облік і аналіз всіх факторів, які впливають на процесів забезпечення підприємства матеріально-технічними ресурсами. Ігнорування або недооблік тих або інших факторів веде до диспропорцій, порушення ритмічності постачання сировини, матеріалів, комплектуючих виробів. В практиці роботи відділу матеріально-технічного забезпечення використовуються і інші засоби підвищення ритмічності поставок. З цією ціллю удосконалюються методи планування матеріально-технічного забезпечення, нормування запасів сировини, обліку складських запасів, контролю за реалізацією виділених матеріальних цінностей, застосовують методи прогнозування. Крім того запроваджуються економічні важелі впливу на ритмічність і забезпечення сировиною, матеріалами і комплектуючими виробів, удосконалюється договірно-правовий механізм, механізм матеріального стимулювання. Проводиться також робота по автоматизації управління постачанням, по впровадженню прогресивних переміщення вантажів, розвитку складського господарства.

Ще одним з можливих шляхів підвищення ефективності роботи по управлінню матеріально-технічними ресурсами є робота з постачальниками. Складовою роботи постачальниками є робота по удосконаленню обліку і головне контролю за поставками. Задача обліку і контролю за надходженням

матеріальних ресурсів важлива тоді коли існує багато партнерських зв'язків і на підприємстві використовується багато різних матеріалів і комплектуючих виробів. Необхідно зазначити, що задачі обліку та контролю за надходженням матеріалів залежать від специфіки виробничої підприємства і здійснюються в тісному взаємозв'язку з іншими відділами підприємства. Щоденний контроль за виконанням договірних умов по поставкам дозволяє відхилення в ході виконання договірних зобов'язань по поставкам продукції. У випадку недопоставки матеріалів відділ постачання готує матеріали по пред'явленню претензій підприємствам які порушили договірні зобов'язання. Для своєчасного та повного отримання сировини, матеріалів, і комплектуючих виробів встановленої якості важливо забезпечити чітку взаємодію відділів матеріально-технічного забезпечення з юридичними службами підприємства. Для запобігання зайвих витрат в відділах постачання необхідно проводити оцінку постачальників продукції по якості, сортності, обсягу, номенклатурі, асортименту, своєчасності та ритмічності поставок. Якщо продукція не відповідає договірним умовам відділ постачання також готує матеріали по пред'явленню претензій підприємствам які порушили договірні зобов'язання.

Якісне управління матеріально-технічними ресурсами не можливе без проведення аналізу за використанням матеріально-технічних ресурсів. Для всіх виробничих об'єднань необхідні оборотні засоби, котрі функціонують у виді виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції.

Для служб постачання першочергову роль займає аналіз виробничих запасів, оскільки вони забезпечують безперервність виробничого процесу.

Наприклад, занадто високий рівень запасів матеріальних ресурсів збільшує рівень витрат на утримання запасів, зменшує оборотність і ефективність використання оборотних запасів. Однак виробничі запаси слід формувати таким чином, щоб фактори які будуть перераховані далі не відобразились на ритмічності постачання. Тому для покращення процесу управління матеріально-технічними ресурсами необхідно застосовувати

методи нормування і управління виробничих запасів. Нормування матеріальних запасів необхідно проводити для визначення його мінімального рівня.

При формуванні мінімального нормативного рівня виробничих запасів необхідно враховувати організаційно-технічні та економічні умови матеріально-технічного забезпечення виробництва. Мінімальний нормативний рівень виробничих запасів повинен змінюватись, оскільки можуть змінюватись фактори, що впливають на його формування, крім цього ця норма повинна забезпечувати безперервність та ритмічність виробничого процесу та стимулювати до пошуку резервів економії матеріально-технічних ресурсів.

Одним з основних організаційно-економічних факторів економії матеріально-технічних ресурсів є удосконалення обліку і аналізу використання сировини і матеріалів в виробництві. Отримана в основі достовірного обліку об'єктивна інформація по використанню матеріальних ресурсів дозволяє службам постачання в ході аналізу виявити найбільш важливі напрямки економії. Щоб максимально ефективно здійснювати управління матеріально-технічними ресурсами необхідно першочергово здійснювати облік і аналіз виділених матеріально-технічних ресурсів за наступними напрямками:

- Обґрунтування розрахунків потреб в матеріально-технічних ресурсах;
- Забезпеченість потреб матеріально-технічних ресурсах;
- Відповідність фактичного отримання матеріалів і сировини оперативним потребам в них та плану матеріально-технічного забезпечення по обсягах, термінах, асортименту, комплексності;
- Структура матеріально технічних ресурсів по видам постачання;
- Виконання завдань по середньому зниження норм витрат матеріалів по виробам;
- Відповідність фактичних витрат матеріальних ресурсів встановленим нормам витрат;

- Кількість і якість встановлених норм витрат матеріальних ресурсів;
- Відхилення фактичного рівня витрат від планового;
- Ступінь використання матеріально-технічних ресурсів;
- Зміна середнього рівня виробничих запасів;
- Оборотність запасів матеріальних ресурсів.

При здійсненні обліку, аналізу і управлінні матеріально-технічними ресурсами слід широко використовувати новітні технології.

Останнім інструментарієм в управлінні матеріально-технічними ресурсами який буде розглянуто в роботі є ефективна організація складського господарства.

Склад – це спеціальне стаціонарне або рухоме приміщення, вмістилище або інше місце зосередження матеріальних цінностей. Сучасний великий склад – це складна технічна споруда, яка складається з взаємозалежних елементів, має певну структуру і виконує функції транзитного пункту, місця сортування, розподілу та накопичення вантажів. Процес складування полягає в розміщенні та укладанні вантажу на збереження. Основний принцип раціонального складування – ефективне використання обсягу зони збереження.

Здійснювані на матеріальних складах роботи можна звести до наступних основних операцій: приймання матеріалів, їх розміщення, зберігання, підготовка до виробничого споживання, відпустка виробничим і іншим ділянкам підприємства й облік матеріальних цінностей. Правильна організація зберігання повинна забезпечити кількісне і якісне збереження запасів, раціональне їх розміщення, простоту обліку запасів, постійне поновлення запасів і безпечні методи роботи. Зберігання може проводитись в штабелях, стелажах тощо; на відкритих площадках, під навісом, в закритих складах (які опалюються і не опалюються) тощо. Умови зберігання конкретних видів продукції (температура, відносна вологість повітря, необхідність захисту від впливу прямих сонячних променів, пилюки, вологи

тощо) визначаються в нормативно-технічній документації, технічних умовах, державних стандартах тощо та вказуються в маркуванні.

Для забезпечення нормальної роботи підприємства дуже важливо організувати оперативне регулювання запасів. З цією метою встановлюється контроль за станом гарантійних запасів на складах. Якщо частина гарантійних запасів починає видаватися в виробництво, то це служить сигналом того, що нормальний хід виробництва може бути порушений. В такому разі ставлять до відома органи матеріально-технічного постачання. Таку ж реакцію повинні викликати факти перевищення розмірів запасів, встановлених по категоріях матеріальних ресурсів. Таким чином, склади не тільки виконують функції збереження і підготовки матеріалів до їх видачі у виробництво, але і допомагають оперативно регулювати споживання.

3.3. Планування економії матеріально-технічних ресурсів.

Одне з головних завдань служби матеріально-технічного забезпечення полягає у плануванні економії матеріально-технічних ресурсів. Для ефективного здійснення цього завдання необхідно дотримуватись низки умов, що забезпечують економію сировини та матеріалів. Серед цих умов першочерговими для виконання є наступні:

- вибір матеріалів і сировини, відповідно конкретній меті їхнього застосування;
- максимальне використання матеріально-технічних ресурсів;
- високий рівень прогресивності засобів праці і технологічних методів, що застосовуються у процесі переробки;
- відповідний рівень кваліфікації і матеріальна зацікавленість працівників.

На підприємстві мають бути визначені напрями, по яких у першу чергу необхідно здійснювати заходи щодо економії матеріально-технічних ресурсів. Серед таких напрямів можуть бути наступні:

- скорочення відходів та втрат;
- зведення до мінімуму браку;
- комплексне використання матеріально-технічних ресурсів;
- розробка прогресивних методів витрат сировини та матеріалів;
- застосування нових видів сировини, матеріалів та їхніх заміників;
- хімізація виробництва;
- впровадження нових технологій;
- використання вторинної сировини;
- поліпшення структури сировинного та паливно-енергетичного балансу підприємств;
- більш ретельна і якісна підготовка сировини до її безпосереднього використання;
- правильна організація транспортування та зберігання матеріально-технічних ресурсів – недопущення втрат і зниження якості.

Планування матеріально-технічних ресурсів відбувається за певними етапами. На першому етапі відбувається визначення мети споживання сировини і матеріалів за конкретний період в якісному (зміна структури матеріальних ресурсів) і кількісному (обсяг споживання) аспектах в залежності від попиту і пропозиції на ринку матеріальних ресурсів.

На другому етапі проводиться розробка основних напрямів і засобів, за допомогою яких реалізуються поставлені цілі.

Третій етап включає проведення заходів щодо вияву найважливіших чинників і можливостей зниження питомих витрат сировини з урахуванням структури виробництва.

Четвертий етап полягає у забезпеченні комплексного планування взаємопов'язаних процесів виробництва продукції, що дозволяють отримати економію матеріальних ресурсів.

Для визначення ефективності планування економії матеріально-технічних ресурсів використовують наступні показники:

- матеріальні витрати на продукт (грн.), віднесені до собівартості продукту по його оптовій ціні (грн.);
- основні матеріали (тони, кг, м), віднесені до собівартості продукту по його оптовій ціні (грн.);
- основні матеріали (грн.), віднесені до собівартості продукту по його оптовій ціні (грн.).

Шляхи зниження витрат з матеріально-технічного забезпечення підприємств.

Зниження витрат з матеріально-технічного забезпечення підприємства може відбуватися різними шляхами, зокрема, зниженням конструктивної матеріалоємності продукції, яке відбувається внаслідок:

- а) використання економічних видів матеріальних ресурсів;
- б) скорочення числа непотрібних функцій;
- в) зниження незмірних запасів міцності виробів.

Цільове вдосконалення технології виробництва об'єднує наступні види джерел прямої економії:

- освоєння ресурсозберігаючої безвідходної технології;
- створення комплексних виробництв;
- використання менш енергоємної технології;
- скорочення витрат і відходів у виробництві.

Проблеми підвищення якості продукції виробничо-технологічного призначення і особистого використання охоплює всі сторони господарської діяльності. Висока якість – це збереження праці і матеріальних ресурсів, ріст продуктивності виробництва, а також зниження витрат з матеріально-технічного забезпечення підприємств.

В процесі виробництва для зниження витрат з матеріально-технічного забезпечення можна використовувати наступні шляхи:

- збільшення одиничної потужності машин і агрегатів. Цей показник характеризує одночасно підвищення їх якості;

- ліквідація виробничого браку. Підприємства несуть прямі витрати у випадку виготовлення бракованої продукції. Випуск неякісної чи бракованої продукції знижує рівень рентабельності, збільшує собівартість і продуктивність виробництва. Брак і неякісна продукція означають пряму розтрату виробничих ресурсів, збільшують витрати;

- використання заміників дефіцитних матеріальних ресурсів. Бурний розвиток хімічної промисловості в наш час створює можливості для широкого впровадження у виробництво нових економічних синтетичних матеріалів для заміни матеріалів, які використовувалися раніше;

- скорочення витрат і відходів у виробництві. В різних галузях виробництва створюється значна кількість відходів матеріальних ресурсів і супутніх продуктів. Скорочення відходів забезпечує випуск додаткової продукції без збільшення матеріальних ресурсів. В тих випадках, коли вичерпані можливості скорочення відходів, важливо забезпечити їх максимальну утилізацію, використовуючи для виготовлення побічної, непрофільної продукції чи реалізувати іншим підприємствам;

- скорочення витрат при збереженні. Одним із головних завдань організації збереження і просування продукції в сфері обороту – збереження якості продукції, недопущення її псування і втрати. В процесі зберігання матеріальні ресурси не повинні втрачати натурально-речові якості і форми.

Втрати від недостачі і псування матеріальних цінностей складають значну величину і виникають по причині недостатньої уваги до збереження матеріальних ресурсів.

3.4. Оптимізація управління матеріально-технічним забезпеченням в СВК «Прогрес»

Однією із причин кризового стану сільськогосподарського виробництва є недосконалість системи матеріально-технічного постачання, її невідповідність ринковим умовам і сучасним вимогам виробництва на фоні прогресуючого старіння засобів виробництва. Неплатежі є однією із причин кризового стану матеріально-технічного забезпечення і, як наслідок, скорочення обсягів реалізації підприємствами матеріально-технічного забезпечення. Їх основними функціями є: 1) постачання, 2) ремонт і 3) технічне обслуговування всіх видів матеріально-технічних ресурсів.

Відповідно до вищесказаного, постановка задачі включає:

1. Визначення основних економічних критеріїв, які оцінюють функціонування економічних систем даного типу.
2. Прогнозування попиту на певні види матеріально-технічних ресурсів, планування обсягів поставок і місткості складів.
3. Оцінка ефективності роботи регіональної системи в поєднанні з аналізом внутрішніх взаємозв'язків на основі визначених критеріїв;
4. Формалізацію процесів, які відображають роботу підприємств забезпечення матеріально-технічних ресурсів. Встановлення критеріїв оцінки попиту і пропозиції на сільськогосподарську техніку на основі методів формування гіпотез і обґрунтування математичного закону розподілу вхідних даних для моделювання. Проектування моделі процесу функціонування регіональної системи забезпечення на їх основі, яка буде в повній мірі відтворювати взаємодії постачальницьких за часовий період, на який планується робота системи.

Моделювання є одним із основних засобів опису складних систем у загальній теорії систем. При цьому складну систему розкладають на більш прості і менш пов'язані між собою підсистеми. Підсистеми розглядаються окремо і на цій основі робиться висновок про функціонування системи у

цілому. Функціонування підсистем розглядається на основі моделі. При цьому модель є відображенням реальної системи в математичних формулах, розрахунках, статистичних спостереженнях і експериментах.

Суть математичної формалізації систем розглядалась багатьма вченими. Вунш Г. виклав основні ідеї і математичні висновки для розгляду систем на основі математичного аналізу. В він наводить змістовний аналіз і моделі для розгляду лінійних детермінованих і стохастичних систем. Особлива увага звернена на моделювання процесів і систем в області техніки. Моделювання систем і процесів їх функціонування висвітлено в працях видатного вченого Глушкова В.М. Видатний вчений підкреслював особливу роль математики і обчислювальної техніки в аналізі економічних систем. Широко відомі його праці в області проектування складних систем і автоматизації управління.

В економіці розгляд системи базується на визначенні зовнішнього і внутрішнього середовища. Основними тут є фактори, що описують середовище і їх вплив на досліджуваний об'єкт, а також виділення основних взаємозв'язків в системі. Функціонування системи постачання є однією із важливих умов формування ринку засобів виробництва у сільському господарстві. Складовою частиною при цьому виступають системи постачальницьких підприємств, від роботи яких залежить стан забезпеченості села технікою і в кінцевому результаті вихід сільськогосподарської продукції. Визначимо постачальницьку систему з позицій системного аналізу як господарсько самостійний динамічно стійкий елемент економіки, який має юридичний статус і основним видом діяльності якого є постачання і обслуговування матеріально-технічних ресурсів. Місце даного елемента в економічному середовищі визначають його взаємодії з іншими елементами опосередковано через товарно-матеріальні, грошові, інформаційні потоки. При цьому товарно-матеріальні потоки відображують рух товарів і матеріальних цінностей у системі як зовнішній – від постачальників у систему, так і внутрішній – від вищого рівня системи до

нижчого. Інформаційні потоки зовнішнього економічного середовища впливають на господарювання. Ці потоки включають закони, нормативні акти, правила формування стану ринку, тобто фактори, яким підкоряється даний суб'єкт господарювання. У даній системі інформаційні потоки ототожнюються з діями систем державного управління, сільськогосподарського виробництва, податкової служби через відповідні рішення, акти, закони. Грошовими потоками є потоки, що відтворюють процес розрахунків за отримані товарно-матеріальні цінності, надані послуги як у самій системі, так і з боку зовнішнього середовища (розрахунки між системою і постачальниками товарно-матеріальних цінностей).

При розгляді господарської самостійності даного суб'єкту матеріально-технічного постачання, підкреслимо, що вона ґрунтується в першу чергу на мінімальному впливі зовнішнього середовища на функціонування суб'єкту як управлінської системи і мінімально гарантує існування даного суб'єкту як підсистеми економіки в результаті його господарської діяльності і взаємодій з зовнішнім середовищем. Таким чином, за ринкових умов зв'язки досліджуваної системи з зовнішнім середовищем такі, що при більшій самостійності системи, вони не гарантують її стійкість як суб'єкта господарювання.

Взаємодія зовнішнього середовища з системою матеріально-технічного забезпечення перш за все пов'язана з відтворенням потоків матеріально-технічних ресурсів в тому чи іншому вигляді. Для відображення цих взаємодій на вхід системи має надходити потік матеріально-технічних ресурсів і потік заявок на них, які перетворюються у системі, і поступають на вихід. При цьому система має підтримувати балансову рівновагу між цими потоками в макроекономічному середовищі. Під стійкістю системи будемо розуміти такий внутрішній процес перетворення цих потоків, який забезпечить її існування під впливом зовнішнього середовища.

Тут ми зупинимося на більш систематизованому опису зовнішнього середовища. Фактори зовнішнього середовища розділимо на дві основні

групи: економічні і природно-кліматичні.

Оскільки друга група факторів не здійснює суттєвого впливу на функціонування системи, розглянемо першу групу факторів. Вона впливає як на організаційну, і на фінансову діяльність системи. Вони характеризуються невизначеністю і мінливістю. Значення деяких факторів можна спрогнозувати, для інших – вивести імовірнісну оцінку, або визначити діапазон можливих значень. Це дозволить забезпечити для системи матеріально-технічного забезпечення стійкість у зовнішньому середовищі.

Економічні фактори за впливом на систему матеріально-технічного забезпечення можна поділити на такі групи:

Правові основи роботи системи. Вони забезпечуються законами, законодавчими актами, з регулювання відносин у сфері матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарського товаровиробника.

Стан і тенденції змін ринку матеріально-технічних ресурсів. Сюди відносяться інформація про попит і пропозицію на конкретні види ресурсів, ціни на сільськогосподарську техніку, паливно-мастильні матеріали, послуги, можливих постачальників і замовників.

Інші системи макроекономічного середовища. До них належать системи, які тим чи іншим чином впливають на роботу системи (рекламні агентства, державні служби).

Принципи моделювання економічних систем можна розглядати як з боку побудови системи моделей і їх адекватності, так і з боку критеріїв, обмежень, змінних, якими описується модель. В першому випадку, вирішується питання побудови моделі на основі загальних принципів, в другому, побудована модель порівнюється з реальним об'єктом і вирішується питання, якою вона повинна бути.

Побудова моделі є творчим процесом і потребує досить великої дослідницької роботи. В даній роботі побудова комплексу моделей для визначення функціонування системи матеріально-технічного забезпечення оскільки даний процес є складним і не піддається детальній характеристиці,

ґрунтується на групі принципів, пов'язаних з методикою визначення оптимальних умов на основі факторного експерименту.

Процес моделювання невід'ємно пов'язаний з визначенням інформаційного забезпечення моделі. При цьому аналізується велика кількість статистичної і нормативної інформації, що пов'язана з об'єктом, який вивчається. Результатом цього є встановлення законів розподілу, виведення рівнянь, визначення імовірнісних і стохастичних залежностей. У випадку відсутності конкретних даних, будуються імовірнісні гіпотези, які змінюються і уточнюються у подальшому процесі роботи.

Відмітимо, що для полегшення роботи з багатоплановою інформацією і корекцією характеристик, що отримуються, доцільно розробити систему збору, зберігання і аналізу інформації про поведінку об'єкту, методи статистичної обробки інформації, методи прогнозування і програмне забезпечення. Для чого слід використовувати програмні засоби і, як існуючі прикладні програми типу електронно-обчислювальних таблиць, так і спеціально створені сервісні програмні продукти для опису даного об'єкту.

Основними параметрами системи можуть бути: імовірність простою каналу виконання, імовірність того, що в системі знаходиться певна кількість заявок; середня кількість заявок, що знаходяться в системі; середня кількість заявок, що знаходяться в черзі; середній час очікування заявок в черзі; середній час перебування заявки в системі; середня кількість вільних від виконання каналів; середня кількість зайнятих каналів.

Базова класифікація моделей систем масового обслуговування була створена англійським вченим Кендалом. Відносно класифікації Кендала модель системи масового обслуговування представлена у такому вигляді: вид вхідного потоку / розподіл тривалості обслуговування / кількість приладів виконання. Згідно цієї класифікації система постачання матеріально-технічних ресурсів може бути представлена у загальному вигляді як $M/G/s/$, модель системи з s обслуговуючими приладами, пуасонівським розподілом вхідного потоку і довільним розподілом інтервалів часу між заявками.

Модель може бути приведена до функціонування мережі по типу $M/M/s$, модель системи з s обслуговуючими приладами, пуасонівським розподілом вхідного потоку і експоненціальним інтервалів часу між заявками, а в найпростішому вигляді, до моделі типу $M/M/1$, модель системи з 1 обслуговуючим приладом, Пуасонівським розподілом вхідного потоку і експоненціальним розподілом інтервалів часу між заявками.

Основним при розгляді системи масового обслуговування є її функціонування в умовах стаціонарності, тобто у встановленому режимі. Розгляд нестаціонарного режиму поведінки системи пов'язаний зі значними математичними викладками і обчислювальними труднощами. Тому, при проектуванні моделі системи матеріально-технічного постачання розглядаємо її роботу в стаціонарному режимі. Статична рівновага системи при цьому визначається, як встановлений процес з імовірностями, що не залежать від часу, у випадку, коли система функціонує досить тривалий час і вплив початкового стану системи на її поточний стан зникає.

При прогнозуванні поведінки системи регіонального рівня доцільно використовувати математичні викладки на основі результатів одержаних при експериментальних спостереженнях. З цією метою проводиться машинна імітація процесу на основі формалізованої моделі за допомогою комп'ютерної техніки, засобів програмування. Процес спостереження за поведінкою системи і оцінка її роботи на основі моделі є імітаційним моделюванням.

Імітаційна модель функціонує на основі моделюючого алгоритму. Алгоритм будується на базі аналітичних моделей. Його основою є процес обліку системного часу. Відомими принципами побудови імітаційних моделей є: "принцип Δt ", принцип "особливих станів", "принцип послідовного проведення заявок". Відмітимо, що імітаційні моделі рідко обмежуються лише одним вибраним принципом побудови алгоритму. В більшості випадків їх побудова поєднує декілька вищевказаних принципів.

Основними показниками, що характеризують діяльність товариства по

забезпеченню матеріально-технічними ресурсами є показники поставок і реалізації матеріально-технічних ресурсів. У організаціях матеріально-технічного забезпечення показник обсягу реалізації є пріоритетним серед інших економічних показників, таких як, валовий доход, прибуток, рентабельність і інші. Він свідчить про своєчасне обслуговування замовлень сільськогосподарських товаровиробників, налагодження системи постачання з боку заводів-виробників матеріально-технічних ресурсів, забезпечення ритмічності поставок продукції.

Визначено рівень рентабельності, $P_{\text{рент}}$, як функцію залежну від факторів прибутку від реалізації – $\Pi_{\text{реал}}$, обсягу реалізації – $O_{\text{реал}}$. В свою чергу фактор $\Pi_{\text{реал}}$ є залежним від факторів: валового доходу – $D_{\text{вал}}$, витрат на зберігання ресурсів на складах – $C_{\text{збер}}$, витрат внаслідок дефіциту (відсутності) ресурсів на складах – $C_{\text{деф}}$. Фактори $C_{\text{збер}}$ і $C_{\text{деф}}$ залежать від стану складів агротехсервісу у відповідний момент часу та наявності відповідної кількості матеріально-технічних ресурсів. Величину оптимальної кількості запасів описує фактор $Z_{\text{скл}}$, значення якого вираховується у відсотках до прогнозованого обсягу реалізації за певний часовий період, на основі попиту районних агротехсервісних організацій. Фактор $O_{\text{реал}}$ є залежним від попиту районних агротехсервісних служб. Коливання значень цього фактору на пряму пов'язані з організаційною формою обслуговування всієї системи, яка відображується імовірнісною характеристикою $P(t)$. Фактор $P(t)$, в свою чергу, залежить від впливу факторів:

- а) $t_{\text{обсл}}$, час виконання заявки в посередницькій організації;
- б) $t_{\text{оч}}$, час очікування замовлених матеріально-технічних ресурсів підприємством від посередника;
- в) ρ , коефіцієнт завантаження системи.

На підставі вищезазначеного, визначимо функцію рентабельності у вигляді залежності 1:

$$P_{\text{рент}} = f(t_{\text{обсл}}, t_{\text{оч}}, Z_{\text{скл}}, \rho). \quad (1)$$

Методика розрахунків для знаходження оптимального значення

вибраного критерію ґрунтується на класичній теорії факторного аналізу і теорії визначення відгуків поверхні. Суть якої полягає у послідовній фіксації рівнів окремих факторів, що впливають на результативний, і визначенні на основі цього значення результативної ознаки. Послідовність розрахунків проводиться у такому порядку:

1. Визначається залежність імовірності виконання від факторів часу виконання посередника і часу очікування підприємств замовлених матеріально-технічних ресурсів при цьому вплив інших факторів не враховується.

2. Визначається залежність імовірності обслуговування від факторів початкового стану складів посередника і коефіцієнту завантаження системи при фіксованих значеннях часу виконання посередника і часу очікування підприємств замовлених матеріально-технічних ресурсів.

3. Визначається залежність функції прибутку від реалізації матеріально-технічних ресурсів від факторів початкового стану складів посередника коефіцієнту завантаження системи при фіксованих значеннях часу виконання посередника і часу очікування підприємств замовлених матеріально-технічних ресурсів.

4. Встановлюється міра залежності факторів валового доходу від обсягів реалізації матеріально-технічних ресурсів, витрат на зберігання матеріально-технічних ресурсів на складах, втрат внаслідок відсутності необхідних матеріально-технічних ресурсів на складах.

5. Визначається залежність рівня рентабельності від реалізаційного прибутку, витрат на зберігання матеріально-технічних ресурсів на складах, втрат внаслідок дефіциту матеріально-технічних ресурсів на складах.

Пропонуємо модель, яка відображує діяльність посередницької організації. Модель функціонує, як мережа масового обслуговування. При моделюванні використано блочний принцип. Базовим є блок, що відображує роботу однофазної багатоканальної мережі масового обслуговування. При цьому функціонування системи розглядається на основі таких зв'язків:

посередник \leftrightarrow підприємство.

За інтервал моделювання прийнято відрізок часу, на який планується робота системи. Вхідними параметрами для моделювання є такі дані: кількість заявок, канали виконання, час очікування, час виконання, номенклатура матеріально-технічних ресурсів на складах.

Кількість заявок, яка визначається кількістю існуючих обслуговуючих посередницьких підприємств, $\lambda_i^{(r)}$,

де λ - інтенсивність заявок на матеріально-технічні ресурси,

r – кількість посередницьких організацій.

Канали виконання є рівноцінними і незалежними. Їх кількість описується величиною S_i ,

де i – змінна, яка приймає значення $1,2,3\dots s$,

s – кількість видів матеріально-технічних ресурсів, що постачаються посередником.

Заявка вважається виконаною у випадку, коли існує наявність необхідного виду матеріально-технічних ресурсів на складах. У разі відсутності замовленого товару час виконання збільшується на часовий інтервал, за який відсутній товар надходить від виробників. При перевищенні часу виконання над часом очікування, заявка вважається не виконаною. Заявка також може вважатись не виконаною у випадку коли система для конкретної заявки генерує час виконання, який буде перевищувати час очікування. Час очікування, $t_{predelt}$ – максимальний часовий період, на протязі якого районний агротехсервіс чекає поставку замовленого товару. Для кожного підприємства цей час може задаватися окремо. Він може бути однаковим для всіх, чи згенерованим системою рядом випадкових значень із рівномірним розподілом відносно заданого середнього значення (конкретний метод вибирається при генерації моделі). Час виконання, t_{obslug} – максимальний часовий період, на протязі якого у посередника здійснюється оформлення і відвантаження замовленого підприємством товару. На складі існує номенклатура матеріально-технічних ресурсів. Вона описується

величиною m_j ,

де m – номенклатура певного ресурсу,

j – змінна, що приймає значення від 1,2,3... m .

Для проведення моделювання процесів постачання матеріально-технічних ресурсів регіонального рівня на основі розроблених алгоритмів створено програмний продукт “Імітаційне моделювання процесу постачання”. Складовою характеристикою системи є наявність кількості підприємств матеріально-технічного забезпечення різного рівня управлінської системи, діяльність яких пов’язана з постачанням ресурсів, які характеризуються набором певних властивостей. Очевидно, що потрібно застосування програмного забезпечення, яке дозволить нам створити необхідну організацію даних ієрархічної системи з підтриманням реляційних зв’язків, а також відтворити програмні засоби управління.

Програма розроблена на основі системи управління базами даних (СУБД) FoxPro(x)2.6. Його можливо використовувати при створенні автоматизованої інформаційної системи управління матеріально-технічним забезпеченням регіонального рівня, що охоплює такі питання, як побудова системи баз даних і знань, оптимізація інформаційних потоків [9], налагодження комунікаційних зв’язків, підготовка кваліфікованих спеціалістів.

При проведенні факторного аналізу за вхідними даними використано показники економічної ефективності, що були отримані від реалізації матеріально-технічних ресурсів в 2014 році. Основними показниками є обсяг реалізації, витрати зберігання, валовий доход. Облік витрат зберігання на підприємстві ведеться по статтям витрат. Втрати внаслідок дефіциту матеріально-технічних ресурсів на складах не обчислюються. Показники наведені в табл. 3.1.

Проведений машинний експеримент встановив оптимальні умови функціонування системи при заданих початкових параметрах. Витрати обігу на підприємстві у 2015 році склали 76,63 тис.грн.

Таблиця 3.1.

Показники економічної ефективності від реалізації окремих видів матеріально-технічних ресурсів у посередника у 2015 році

№ п/п	Показники економічної ефективності	2015 р.
1	Загальна реалізація, тис. грн.	399,39
2	Валовий доход, тис. грн.	64,30
3	Постійні витрати, тис. грн.	34,48
4	Змінні витрати, тис. грн.	42,15
5	Рівень націнки, %	16,10
6	Рівень витрат, %	19,19
7	Прибуток, тис. грн.	-12,33
8	Рентабельність, %	-3,09

Постійні витрати по продажу техніки склали 34,38 тис.грн. При цьому змінні витрати пов'язані з фізичною присутністю техніки на складі і з невиконанням договірних зобов'язань дорівнювали 42,15 тис.грн. При моделюванні розглядався вплив змінних витрат. Вони склались із: витрат на зберігання та втрат внаслідок дефіциту. Витрати на зберігання нараховувались, як 0,1% від вартості техніки за кожний день простою на складі. При моделюванні втрати внаслідок дефіциту техніки було прийнято, як 3% від вартості техніки за кожен не виконану заявку.

За результатами моделювання видно, що найвищу імовірність виконання, від 0,59 до 0,98, система може досягти при часі виконання в 1 день. При збільшенні часу виконання у системі, від 7 до 10 днів, навіть при мінімальному часі очікування, від 1 до 4 днів, імовірність виконання досить низька, від 0,02 до 0,36. У реальній системі дотримання такого значення середнього часу виконання не можливе, оскільки існують певні часові затримки пов'язані з підготовчо-організаційними роботами. Час очікування в реальній системі знаходиться в часовому розрізі від 6 до 12 днів. Тому для вибору оптимальної імовірності виконання зафіксуємо рівень часу виконання в діапазоні від 2 до 3 днів, а рівень часу очікування від 6 до 12 днів. Такий вибір рівнів факторів обумовлюється наближенням функціонування моделі

до поведінки реальної системи. При таких умовах середня імовірність виконання в системі буде дорівнювати 0,8.

Розглянемо як змінюється прибуток системи від реалізації сільськогосподарської техніки при початковій наявності техніки на складах від 0% до 45% від прогнозованого продажу. Залежність прибутку організації від коефіцієнту завантаження системи та початкової кількості товарів на складі зображено на рис, що приведений в додатку 1.

За результатами моделювання виявлено, що найвищий коефіцієнт завантаження системи ($\rho=1$) може свідчити про те, що весь ринок регіону обслуговується даною системою. Цей результат характеризується тим, що за таких умов весь попит на сільськогосподарську техніку на ринку задовольняється лише однією даною системою. Таке монопольне становище даних систем підтримувалось у період централізованого розподілу. З появою малих систем забезпечення (приватні і колективні підприємства) частина попиту у матеріально-технічних ресурсах задовольняється ними. При максимальному коефіцієнті завантаження (0,92) та різних значеннях початкової кількості на складах система отримує мінімальний прибуток в межах $-10,770 \div 14,420$ тис.грн. При зниженні коефіцієнту завантаження від 0,76 до 0,6 і зменшенні початкової кількості товарів на складах від 15% до 0% прибуток зростає в межах $14,905 \div 22,462$ тис. грн. При зменшенні коефіцієнту завантаженні від 0,6 до 0,20 прибуток зменшується, причому його значення на відріжку початкової кількості складів $0\% \div 20\%$ більше, ніж на відріжку $20\% \div 45\%$.

Із графіка видно, що при максимальному коефіцієнті завантаження (від 0,68 і більше) і максимальній початковій кількості товарів на складі (45%) система працює збитково. При зменшенні початкової кількості товарів на складах спостерігається зростання прибутку.

ВИСНОВКИ

Під матеріальними ресурсами розуміють частину оборотних фондів підприємства, що представлені всіма видами сировини, матеріалів, палива, енергія, які використовуються на підприємстві і є предметами подальшої переробки. Таким чином, матеріальні ресурси приймають участь у процесі виробництва одноразово, під час цього змінюють свою форму, більшість із них входить до складу новоствореної на підприємстві продукції і свою вартість відразу повністю переносять на продукцію.

Витрати матеріальних ресурсів на виробничому підприємстві складають більше 50% всіх витрат виробництва.

Це свідчить про те, що матеріальні ресурси є особливим предметом вивчення, так їх економія і раціональне використання мають значний вплив на зниження собівартості продукції (послуг).

Управління матеріально-технічним забезпеченням є однією із галузей сфери товарного обігу, та виконує функції обігу засобів виробництва та позитивно впливає на підвищенні ефективності виробництва. Воно виступає в якості опосередкованого зв'язку між виробництвом та виробничим споживанням продукції виробничо-технічного призначення та його діяльність з розширенням масштабів безперервного виробництва зростає.

Основною метою управління матеріально-технічним забезпеченням є отримання підприємством достатньої кількості матеріальних ресурсів відповідної якості, в необхідний час, у необхідному місці від надійних постачальників, за своєчасного виконання всіх своїх обов'язків та досягнення оптимальних сукупних витрат управління матеріальним потоком.

Дослідження проводилось на базі СВК «Прогрес» с. Студена Піщанського району. В результаті чого зроблені наступні висновки:

1. Підприємство є багатогалузевим, переважаючими галузями є зернова продукція, виробництво молока, соняшнику, свиней, вирощування ріпаку та цукрових буряків. Загальна реалізація товарної продукції в господарстві

протягом аналізованого періоду зросла на 40 % і становила 37598,7 тис. грн.. Найбільшу частку займає реалізація продукції рослинництва – 60,6 % у звітному році. Частка реалізація продукції тваринництва протягом аналізованого періоду знизилась майже на 6 в.п., і сягала рівня 39,3 %. Отже, напрям спеціалізації господарства – зерново-молочний з розвинутим виробництвом соняшнику.

2. У 2015 р. площа земельних угідь збільшилась на 2 га і становила 4010 га. Площа ріллі у звітному році дорівнювала 3954 га, що на 1% менше базисного періоду. Середня чисельність працюючих в господарстві протягом років також має тенденцію до зниження. У 2015 році чисельність працюючих становила 185 осіб, що 16 осіб менше 2014 року.

3. Ефективність використання земельних ресурсів в господарстві підвищується. Позитивну тенденцію зростання має урожайність соняшнику та ріпаку, темп зміни становить 8 та 3,3 ц/га відповідно. Таким чином, у 2015 році урожайність соняшнику становила 22,3 ц/га, ріпаку – 27,1 ц/га, але дещо знизилась урожайність зернових та зернобобових культур і дорівнювала 36 ц/га. Достатньо високі показники має і вирощування продукції галузі тваринництва. У 2015 році підприємством було одержано молока в розрахунку на 100 га с.-г. угідь 697,1 ц, що на 147 ц більше базового періоду, приросту ВРХ – більше 27 ц., приросту свиней – 57,2 ц.

4. Чисельність працюючих зменшилась на 16 осіб і у 2015 році становила 185 осіб. Незважаючи на кількісне зменшення персоналу, якісні показники сприяють зростанню продуктивності праці на підприємстві.

Так, у 2014 р. продуктивність праці одного працюючого становила 131985 грн, 1 люд.-год. – 71 грн, у звітному році результати підвищились відповідно у два рази та 77 % і становили 273005 та 126 грн. В результаті підвищення розміру середньої заробітної плати, фонд оплати праці на підприємстві зріс і становив у звітному році 6220 тис. грн. Як наслідок, відбулося підвищення розміру середньомісячної оплати праці. Так у 2015 р. вона становила близько 2802 грн, що на 648 грн більше 2014 р.

5. Найбільшу частку в структурі посіву займають зернові та зернобобові – близько 63 %. За аналізований період їх площа зменшилась на 119 га і у 2015 році становила 1771 га. Значне коливання площі спостерігається під посівом ярого та озимого ячменю. Так площа під озимим ячменем збільшилась у 6 разів і у звітному році дорівнювала 334 га. Питома вага площі під ярим ячменем у 2014 р. в структурі посіву становила майже 20 %, у 2015 р. її частка зменшилась на 54,3 % і становила 9,4 % або 264 га.

6. Рівень забезпеченості основними засобами підвищився за рахунок зростання їх вартості. Так за аналізований період темп зміни вартості основного капіталу становив 50 % і на кінець звітнього періоду середньорічна вартість основних виробничих фондів дорівнювала 48085 тис. грн.. За аналізований період характерна тенденція щорічного зростання і фондоозброєності праці у господарстві. На одного середньорічного працюючого у звітному році припадало 242,8 тис. грн основних виробничих фондів, що на 63 % більше ніж у 2014 році.

7. Найбільшу частку в структурі основного капіталу займають машини та обладнання – майже 64 %. Їх вартість у звітному році становила 30583 тис. грн, що на 12470 тис. грн більше базового періоду. Майже на 31 % збільшилась вартість будинків, споруд та передавальних пристроїв, частка яких в структурі капіталу дорівнювала близько 28 %.

8. Структура оборотного капіталу також зазнала змін. Зокрема вартість оборотних активів на підприємстві порівняно з 2014 р. зросла і в 2016 році становила 41966 тис. грн. Найбільшу питому вагу в структурі оборотних активів займають вартість виробничих запасів, готова продукція, незавершене виробництво, поточні біологічні активи та грошові кошти та їх еквіваленти, частка яких у 2015 р. становила відповідно 32,1; 25,6; 13,2; 12,0 і 11,4 %. Майже на 24 тис. грн збільшилась дебіторська заборгованість за розрахунками авансами та на 335 тис. грн. – з бюджетом, а заборгованість за відправлені товари, виконані роботи, надані послуги зменшилась на 93 тис. грн. і дорівнювала у 2015 році 285 тис. грн.

9. Ефективне управління матеріально-технічними ресурсами має розв'язувати питання покращення планування, обліку і використання матеріально-технічних ресурсів, ритмічності постачання контролю та реалізації, нормуванню запасів, покращення складського господарства тощо

Першою складовою цього інструментарію є планування. Плани матеріально-технічного забезпечення складають в залежності від терміну дії, рівня планування, номенклатури продукції, що вноситься в плани. Загальна сума запасів збільшилася в 2015 році на 15257 тис. грн або на 72 % і становила 36547 тис. грн. Найбільшу частку в структурі матеріальних запасів займали виробничі запаси, незавершене виробництво та поточні біологічні активи – майже 67 %, близько 33 % – готова продукція та товари для продажу. У звітному році частка виробничих запасів та незавершеного виробництва зросла майже на 81 % і дорівнювала – 67 %, близько 33 % у структурі матеріальних запасів припадає на готову продукцію.

9. Важливою ланкою інструментарію по підвищенню якості управління є покращення ритмічності постачання і реалізації. Під ритмічністю поставок розуміють своєчасне та повне забезпечення підприємства сировиною, матеріалами і комплектуючими виробів в відповідності з оперативними потребами і планом матеріально-технічного забезпечення.

В аналізованому підприємстві управління запасами здійснюється автоматизовано за допомогою інформаційної системи «1С: Бухгалтерія Склад», в якій ведеться облік запасів і залишків на складі. Оцінювати ефективність управління матеріальними запасами можна різними способами. Найбільш простий спосіб – за двома показниками: коефіцієнт реалізації та коефіцієнт пропозиції товару.

На основі проведеного аналізу та зроблених висновків пропонуємо:

1. На СВК «Прогрес» вжити заходів для прискорення оборотності оборотних коштів у виробництві та обігу, що забезпечує вивільнення коштів з обороту, і використовувати фінансові методи з ефективного управління

такою частиною поточною діяльністю організації, як засоби в обігу (грошові кошти і розрахунки з дебіторами).

Економічна ефективність інформаційної системи управління може бути встановлена прямим зіставленням витрат та результатів від її впровадження, а також висловлено відносними величинами.

2. Для підвищення ефективності матеріально-технічного постачання необхідно проводити облік і аналіз всіх факторів, які впливають на процес забезпечення підприємства матеріально-технічними ресурсами. Оскільки, ігнорування або недооблік тих або інших факторів веде до диспропорцій, порушення ритмічності постачання сировини, матеріалів, комплектуючих виробів.

3. Для забезпечення нормальної роботи підприємства організувати оперативне регулювання запасів. З цією метою встановлюється контроль за станом гарантійних запасів на складах. Так як підвищення ефективності роботи по управлінню матеріально-технічними ресурсами є робота з постачальниками, то доцільно паралельно з роботою постачальниками здійснювати роботу щодо удосконалення обліку і контролю за поставками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агеєва І.В. Матеріально-технічне забезпечення фермерських господарств / І. В. Агеєва // Університетські наукові записки. - 2013. - № 2. - С. 165-170.
2. Агеєва І.В. Організація ефективної системи технічного сервісу в АПК / І. В. Агеєва // Науковий вісник ЛНУВМБЕ ім. С.З. Гжицького. - 2013. - Т. 15, № 2(56). - С. 14-19.
3. Аграрна реформа в Україні / [Гайдуцький П. І., Саблук П. Т. Лупенко Ю. О. та ін.] ; за ред. П. І. Гайдуцького. - К. : ННЦ ІАЕ, 2005. - 398 с.
4. Амбросов В.Я. Інноваційно-фінансова основа матеріально-технічної бази АПК / В. Я. Амбросов // Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технічної бази агропромислового комплексу в Україні. - К. : ІАЕ УААН, 2003. - С. 592-595.
5. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств. / Андрійчук В. Г. - К. : КНЕУ, 2005.-292 с.
6. Березівський П.С. Напрями інтенсифікації розвитку сільськогосподарських підприємств / П. С. Березівський, П. Н. Особа // Економіка АПК. - 2009. - № 6(174). - С. 18-25.
7. Білоусько Я.К. Економічні аспекти державної технічної політики в агропромисловому комплексі / Білоусько Я. К., Дем'яненко М. Я. Питулько В. О. К. : ННЦ ІАЕ. - 2005. - 134 с.
8. Бойко В.І. Зерно і ринок : моногр. / Бойко В. І. - К. : ННЦ ІАЕ, 2007. 312 с.
9. Бурковський І.Д. Шляхи поліпшення технічного оснащення аграрних підприємств / І. Д. Бурковський, М. І. Кареба // Економіка АПК. - 2010. - № 4. - С. 92-96.
10. Вало́ва продукція сільського господарства України (у постійних цінах 2010 р.) [статистичний збірник.] / Відповідальний за випуск О.М. Прокопенко. - К.: Державна служба статистики України, 2012. - 48 с.

11.Величко Т. Г. Розвиток матеріально-технічного забезпечення підприємств АПК: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (економіка сільського господарства і АПК)» / Т. Г. Величко. - Сімферополь, 2009. - 21 с.

12.Відтворення основного капіталу та основні напрями інвестиційних процесів в АПК / Відп. ред. В.М. Трегобчук. - К. : Ін-т економіки НАН України. - 267 с.

13.Вітвицький В.В. Нормативна продуктивність - основа раціонального використання ресурсів / В. В. Вітвицький // Актуальні проблеми економіки. 2004.- № 9. - С. 43-50.

14.Внесення мінеральних добрив та органічних добрив під урожай сільськогосподарських культур у 2014 році [статистичний бюлетень] / Відповідальний за випуск О.М. Прокопенко. - К.: Державна служба статистики України, 2015. - 52 с.

15.[Електронний ресурс] / А. Головка. - Режим доступу : <http://www.dt.ua/3000/3100/70190/>.

16.Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

17.Дем'яненко І.В. Інноваційно-технологічний прогрес як рушійний чинник цивілізаційного поступу / І. В. Дем'яненко, А. В. Буряк // Вісник ДДФА. 2009. - № 21. - С. 21-30. - (Серія: Економічні науки).

18.Дем'яненко І.В. Інвестиційно-інноваційний чинник економічного зростання / І. В. Дем'яненко, А. В. Буряк // Актуальні проблеми економіки. - 2007. - № 11(77). - С. 3-11.

19.Дем'яненко М.Я. Фінанси в період реформування агропромислового виробництва / Дем'яненко М. Я. - К. : ІАЕ УААН. - 2002. - 645 с.

20.Деревець І.С. Деякі аспекти матеріально-технічного та інженерного забезпечення АПК України / І. С. Деревець // Економіка АПК. - 2006. - № 3. - С. 12-16.

21. Джупіна Ю.І. Ринок матеріально-технічних засобів агропромислового комплексу України / Ю. І. Джупіна // Економіка АПК. - 2004. № 11. - С. 126-134.
22. Добіжа Н.В. Відтворення матеріально-технічної бази як основа зростання сільськогосподарського виробництва / Н. В. Добіжа // Економіка АПК. 2008. - № 4. - С. 78-83.
23. Додонов С.В. Влияние потенциала на эффективность сельскохозяйственного производства / С. В. Додонов // Вісн. аграр. науки Причорномор'я. - 2004. - № 2. - С. 121-127.
24. Економіка і організація аграрного сектору / За ред. П.О. Мосіюка. - К. : ІАЕ УААН, 2001. - 501 с.
25. Економіка підприємств: підручник / Ф. В. Горбонос, Г. В. Черевко, Н. Ф. Павленчик, А. О. Павленчик. - К. : Знання, 2010. - 463 с.
26. Ефективність використання основних засобів виробництва і технічного обслуговування сільськогосподарських підприємств / Д. Бурковський, В. В. Лагодієнко, І. І. Червен, О. В. Шибаніна. - Миколаїв : МДАУ, 2005. - 198 с.
27. Єременко І.Ф. Комплексна система управління інноваційними процесами / І. Ф. Єременко // Актуальні проблеми економіки. - 2005. - № 6 (48). С. 95-99.
28. Жарков Ю.В. Формування системи механізмів управління інноваційним процесом в АПК регіону / Ю. В. Жарков // Економіка АПК. - 2003. № 8. - С. 57-63.
29. Закон України "Про оренду землі" від 06.10.1998 № 161-XIV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/161-14>
30. Збарський В. Державна підтримка сільського господарства / В. Збарський, В. Горьовий // Бухгалтерія в сільському господарстві. - 2010. - № 6(255). - С. 27-31.
31. Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду в регіонах України за 2014 рік [статистичний бюлетень] / Відповідальний

- за випуск О.М. Прокопенко. - К.: Державна служба статистики України, 2015. - 102 с.
32. Інвестиційна привабливість аграрно-промислового виробництва регіонів України [Саблук П. Т., Кісіль М.І., Коденська М.Ю. та ін.] ; за ред. М.І. Кісіля і М.Ю. Коденської. - К. : ННЦ ІАЕ, 2005. - 478 с.
33. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект : моногр. / [Саблук П. Т. Шпикуляк О. Г., Кирило Л. І. та ін.]. - К. : ННЦ ІАЕ, 2010.- 706 с.
34. Інноваційний розвиток агропромислового комплексу України : інформаційний посібник / Уклад. Р.І. Мала, В.В. Миронова, Н.В. Єремєєва. - Донецьк : [б.в.], 2012. - 65 с.
35. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / За ред. Л.І. Федулової. - К. : Основа, 2005. - 552 с.
36. Калетнік Г.М., Козловський С.В., Кіреєва Е.А., Підвальна О.Г. Управління регіональною продовольчою безпекою в умовах економічної нестабільності: Монографія. – Вінниця, 2015. – 252с.
37. Калетнік Г.М. Біопалива: ефективність їх виробництва та споживання в АПК України Навчальний посібник. – Київ, 2011-312 с. (Гриф МОН України №1/12-75 від 15.01.10 р.).
38. Калетнік Г.М. Інноваційне забезпечення розвитку біопаливної галузі: світовий та вітчизняний досвід / Г.М. Калетнік, Т.В. Гончарук // Бізнесінформ. – 2013. – № 9. – С.155-160.
39. Калетнік Г.М. Перспективи розвитку земельних відносин та ринку землі в Україні/ Г.М. Калетнік, С.В. Козловський, В.М. Ціхановська// Агросвіт. – 2012. – №12.
40. Калетнік Г.М. Запровадження довготермінової оренди і спрощення процедури пролонгації договору оренди землі сприятимуть розвитку сільськогосподарського виробництва / Г.М. Калетнік// Землевпорядний вісник .– 2014. – №6. – с. 6-8.

41. Кісіль М.І. Інвестиційна та інноваційна складові доктрини аграрної політики України / М. І. Кісіль // Економіка АПК. - 2008. - № 7. - С. 82-87.
42. Коваленко Ю.С. Деякі особливості сучасної методології вимірювання витрат та результатів операційної діяльності аграрних підприємств / Ю. С. Коваленко / АгроІнКом. - 2007. - № 11-12. - С. 36-44.
43. Колесник Т.В., Пронько Л.М. Вплив інтеграційних процесів на капіталізацію підприємств / Л.М. Пронько, Т.В. Колесник // Електронне наукове видання «Глобальні та національні проблеми економіки». – 2015. – Вип.№5. – С.67
44. Колот А.М. Мотивація інноваційної діяльності: теорія і практика державного управління / А. М. Колот, А. Є. Никифоров. - Економіка та держава. - 2008. - № 5. - С. 17-23.
45. Колотуха С.М. Вдосконалення кредитного механізму аграрної галузі в контексті сучасних умов / С. М. Колотуха // Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин : матер. VI міжнар. наук.-практ. конф.(Умань, 17-18 трав. 2012 р.) - Умань : Сочінський, 2012. - С. 131-133.
46. Колотуха С.М. Особливості державного фінансового забезпечення вітчизняної аграрної галузі / С. М. Колотуха, О. С. Тригубенко // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. / Ред. кол. Л.А.Запара (відп.ред.) та ін. -Т.4. - Дніпропетровськ, 2012. -С. 7-8.
47. Купівля матеріально-технічних ресурсів для виробничих потреб сільськогосподарськими підприємствами [статистичний збірник] / Відповідальний за випуск О.М. Прокопенко. - К.: Державна служба статистики України, 2015. - 56 с.
48. Левченко О.М. Транснаціональні корпорації в контексті розвитку агропромислової інтеграції / О.М. Левченко // Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету «Наука й економіка». - 2013. - №3 (31). - С. 187-191.
49. Лозинська Т.М. Інтенсивні фактори економічного зростання в аграрній сфері України: питання методології / Т.М. Лозинська // Наукові праці

Полтавської державної аграрної академії. - Вип. 2. - Т.2. [Економічні науки]. - Полтава: ПДАА, 2011. - С. 130-136.

50. Льошенко В.О. Організація і удосконалення ринку матеріально - технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. екон. наук : спец. 08.07.02 “Економіка сільського господарства і АПК” / В. О. Льошенко - Дніпропетровськ, 2004. - 20 с.

51. Макаренко П.М. Концептуальні засади системного інноваційного оновлення / П. М. Макаренко. Н. К. Васильєва // Економіка АПК. - 2008. - № 1. - С. 17-20.

52. Мазур А.Г., Колесник Т.В. Методологія дослідження змісту та сутності малих форм господарювання в сільській місцевості /А.Г.Мазур,Т.В. Колесник, // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2017 р. – № 4. – С.19-31

53. Мазур А.Г. Регіональна парадигма суспільного розвитку: монографія [А.Г. Мазур]. – Вінниця: «Книга-Вега». – 2007. – 160 с.

54. Малієнко А.М. Соціально-економічні проблеми формування агротехнологій в Україні / А. М. Малієнко // Вісн. аграр. науки. - 2002. - № 8. - С. 63-66.

55. Малік М.Й. Реформування власності і реструктуризація підприємств АПК / М. Й. Малік // Економіка АПК. - 2007. - № 11. - С. 9-13.

56. Мармуль Л.О. Державна підтримка інноваційної діяльності розвитку аграрних підприємств / Л. О. Мармуль, О. А. Г ромов // Вісник аграрної науки Причорномор'я. - 2010. - Вип. 4. - С. 26-32. - (Серія: “Економічні науки”).

57. Мармуль Л.О. Матеріально-технічне забезпечення регіональних АПК / Л. О. Мармуль // Економіка АПК. - 2007. - № 2. - С. 11-19.

58. Меліхов А.А. Організаційно-економічний механізм конкурентного розвитку підприємства / А.А. Меліхов // Вісник Приазовського державного

- технічного університету. - Вип. 27 [Економічні науки]. - Маріуполь, 2014. - С. 14-26.
59. Мельник К.М. Шляхи активізації інвестиційного процесу в АПК / К. М. Мельник, С. М. Колотуха // Науковий вісник Національного аграрного університету. - 2002. - Вип. 52. - С. 168-170.
60. Месель-Веселяк В.Я. Підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. - 2007. - № 12. - С. 8-14.
61. Механізм стратегічного управління інноваційним розвитком : моногр. / за заг. ред. О. А. Біловодської. - Суми : Університетська книга, 2012. - 432 с.
62. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 13.02.2013 р. № 92 «Про затвердження Номенклатури службових, спеціальних (спеціалізованих) автомобілів, технічних засобів зв'язку та інших матеріально- технічних засобів, необхідних для виконання покладених на Державну інспекцію сільського господарства України та її територіальні органи завдань» [Електронний ресурс]. - режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0277-13>.
63. Мулик Т.О. Методичні аспекти аналізу фінансового стану [Електронний ресурс]/ Т.О.Мулик, В.М. Скрипник// Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Режим доступу : <http://intkonf.org/ken-mulik-t-o-skrpnik-vmmethodichni-aspekti-analizu-finansovogo-stanu>
64. Науменко І.В. Економічна сутність, особливості та напрями інтенсифікації в аграрних підприємствах / А. О. Науменко, І. В. Науменко / Проблеми соціально-економічного розвитку підприємств : матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 30-31 жовт. 2013 р.). - Харків : НТУ «ХП», 2013. - С. 193-195.
65. Свиноус І.В. Економічні аспекти функціонування особистих селянських господарств: Монографія. – К.: ТОВ «Аграр Медіа Групп», 2010. – 414 с. 6.

ДОДАТКИ